

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ
THE CONFIGURATION OF SPACES IN MODERN
KINDERGARTEN**

**ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΚΑΣΤΑΝΗ ΑΔΑΜΑΝΤΙΑ - ΔΗΜΗΤΡΑ
ΑΕΜ: 3512**

**ΕΠΟΠΤΗΣ: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΑΜΟΥΤΣΕΛΗΣ, ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ
ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
- ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ
Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΝΤΙΝΑΣ,
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ**

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

Ευχαριστίες.

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Νίκο Ταμουτσέλη, για την δυνατότητα που μου έδωσε να πραγματοποιήσω την πτυχιακή μου εργασία και για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε καθώς και για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγηση του σε όλα τα θέματα που προέκυψαν κατά την διάρκεια της συγγραφής μου. Έπειτα ευχαριστώ όλους τους καθηγητές μου για το υπέροχο εκπαιδευτικό ταξίδι.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που συμμετείχαν στην έρευνά μου και με βοήθησαν να την υλοποιήσω, υπό τις συνθήκες του covid- 19.

Τέλος θα ήθελα επίσης να απευθύνω τις ευχαριστίες μου στην οικογένειά μου και σε όλα τα κοντινά μου πρόσωπα, οι οποίοι με στήριξαν μέχρι τέλους με διάφορους τρόπους και πίστευαν σε μένα από την πρώτη στιγμή. Όλη αυτή η πολύτιμη στήριξη και εμπιστοσύνη, μου έδωσε όλα τα εφόδια ώστε να γίνω ένας καλύτερος άνθρωπος.

Περιεχόμενα.

Ευχαριστίες.....	03
Λίστα εικόνων.....	06
Λίστα πινάκων.....	07
Περίληψη.....	08
Λέξεις κλειδιά.....	08
Abstract.....	09
Keywords.....	09
Εισαγωγή.....	10
Κεφάλαιο 1	
1.1. Ιστορική αναδρομή για τα πρώτα νηπιαγωγεία.....	12
1.2. Το νηπιαγωγείο σήμερα.....	14
1.3. Τι είναι ο σχολικός χώρος.....	15
1.4. Η παιδαγωγική σημασία της σκέψης του παιδιού με τον χώρο.....	17
1.5. ΔΕΠΠΣ εικαστικών τεχνών.....	19
Κεφάλαιο 2	
2.1. Η διαμόρφωση του χώρου στο παρελθόν.....	20
2.2. Η διαμόρφωση του χώρου στα σημερινά νηπιαγωγεία.....	21
2.3. Το σφάλμα στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό του ελληνικού νηπιαγωγείου.....	24
2.4. Στόχοι του παιδαγωγικού ανασχεδιασμού του σχολικού χώρου.....	26
2.5. Οι τέσσερις κανόνες του παιδικού ανασχεδιασμού.....	27
Κεφάλαιο 3	
3.1. Μακέτα του δικού μου φανταστικού νηπιαγωγείου.....	32
3.2. Δημιουργία εκπαιδευτικών τόπων στον χώρο.....	39
Κεφάλαιο 4	
4.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	40
4.2. Μεθοδολογικό πλαίσιο.....	41
4.3. Συμμετέχοντες.....	41
4.4. Περιορισμοί της έρευνας.....	41
4.5. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας.....	41
4.6. Αποτελέσματα έρευνας.....	42
Συμπεράσματα - Συζήτηση.....	67
Βιβλιογραφία.....	69

Λίστα εικόνων.

Εικόνα 1. Το πρώτο νηπιαγωγείο του 19ου αιώνα.....σελ	14
Εικόνα 2. Περιοχές στην αίθουσα του νηπιαγωγείου.....σελ	28
Εικόνα 3. Άποψη της αίθουσας της εικόνας 2.....σελ	30
Εικόνα 4. «Φωλίτσα» κάτω από παράθυρο.....σελ	31
Εικόνα 5. Το παιδί σχηματίζει τον τόπο του, χρησιμοποιώντας το χώρο.....σελ	31
Εικόνα 6. Πινακίδα νηπιαγωγείου.....σελ	32
Εικόνα 7. Πρόσοψη νηπιαγωγείου.....σελ	32
Εικόνα 8. Αριστερή μεριά νηπιαγωγείου.....σελ	33
Εικόνα 9. Πάνω όψη νηπιαγωγείου.....σελ	33
Εικόνα 10. Αίθουσα διδασκαλίας 1η.....σελ	34
Εικόνα 11. Αίθουσα διδασκαλίας 2η.....σελ	34
Εικόνα 12. Κουζίνα.....σελ	35
Εικόνα 13. Τουαλέτα κάτω ορόφου.....σελ	35
Εικόνα 14. Αίθουσα ύπνου.....σελ	36
Εικόνα 15. Διάδρομος.....σελ	36
Εικόνα 16. Γραφείο διευθυντή.....σελ	37
Εικόνα 17. Τουαλέτα πάνω ορόφου.....σελ	37
Εικόνα 18. Ιατρείο - Γραφείο ψυχολόγου.....σελ	38
Εικόνα 19. Αυλή.....σελ	38

Λίστα πινάκων.

Πίνακας 1. Ερώτηση 1η του ερωτηματολογίου.....σελ	42
Πίνακας 2. Ερώτηση 3η του ερωτηματολογίου.....σελ	43
Πίνακας 3. Ερώτηση 5η του ερωτηματολογίου.....σελ	45
Πίνακας 4. Ερώτηση 9η του ερωτηματολογίου.....σελ	55
Πίνακας 5. Ερώτηση 11η του ερωτηματολογίου.....σελ	56
Πίνακας 6. Ερώτηση 14η του ερωτηματολογίου.....σελ	58
Πίνακας 7. Ερώτηση 16η του ερωτηματολογίου.....σελ	59
Πίνακας 8. Ερώτηση 18η του ερωτηματολογίου.....σελ	61
Πίνακας 9. Ερώτηση 19η του ερωτηματολογίου.....σελ	61
Πίνακας 10. Ερώτηση 21η του ερωτηματολογίου.....σελ	63
Πίνακας 11. Ερώτηση 23η του ερωτηματολογίου.....σελ	63
Πίνακας 12. Ερώτηση 24η του ερωτηματολογίου.....σελ	64
Πίνακας 13. Ερώτηση 26η του ερωτηματολογίου.....σελ	66

Περίληψη.

Σύμφωνα με τον ανθρωπολόγο E. Hall, ο χώρος διαθέτει μια «κρυφή» διάσταση, διαπερνάται από μια «σιωπηλή» γλώσσα που καθορίζει τη χρήση και τις σχέσεις των ανθρώπων. Ο σχολικός χώρος, δεν αποτελεί απλά το υλικό περιβάλλον που φιλοξενεί την εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά με τη δυναμική που αναπτύσσεται ανάμεσα σε αυτόν και τους χρήστες του, αναδεικνύεται ως ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες ανάπτυξης των διαδικασιών διδασκαλίας και μάθησης. Ο Reggio Emilia, το σχολικό περιβάλλον το χαρακτηρίζει ως ο «τρίτος παιδαγωγός» που καθορίζει και επηρεάζει την εξέλιξη της παιδαγωγικής διαδικασίας. Ο χώρος αναγνωρίζεται, διεθνώς, ως το θεμέλιο της εκπαιδευτικής πραγματικότητας, καθώς ο τρόπος διαμόρφωσης τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού χώρου ενός νηπιαγωγείου επηρεάζουν τις πρακτικές που εφαρμόζονται και, κατά συνέπεια, την ποιότητα μάθησης των παιδιών. Ο σκοπός της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η διαμόρφωση των χώρων στα σύγχρονα νηπιαγωγεία. Οι σύγχρονες αντιλήψεις για το εκπαιδευτικό περιβάλλον της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης εξαίρουν τη σημασία του σχολικού χώρου στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η ενασχόληση, ωστόσο, με ζητήματα του σχολικού χώρου δεν αποτελεί, δυστυχώς, πρώτιστη εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα, γεγονός που αποδεικνύεται από τη σωρεία προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι σχολικές μονάδες προσχολικής αγωγής στη χώρα μας. Το δείγμα της έρευνάς μας επικεντρώθηκε σε ομάδες εκπαιδευτικών στην βαθμίδα του νηπιαγωγείου, όπου μέσα από συνεντεύξεις αντλήσαμε τις απόψεις τους με βάση την εκπαιδευτική εμπειρία. Στην έρευνα συμμετείχαν 37 εκπαιδευτικοί από διάφορα νηπιαγωγεία της χώρας. Τα συμπεράσματα ποικίλουν από νηπιαγωγείο σε νηπιαγωγείο, στην πλειοψηφία όμως υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις και προβλήματα. Τέλος, συμπεριλαμβάνονται προτάσεις για την βελτίωση του χώρου του νηπιαγωγείου σύμφωνα με τα σύγχρονα πρότυπα.

Λέξεις κλειδιά.

Διάσταση των χώρων, σύγχρονες αντιλήψεις, αλλαγές σε σχέση με το παρελθόν, εκπαιδευτική διαδικασία, γλώσσα των τεχνών.

Abstract.

According to anthropologist E. Hall, space has a "hidden" dimension, permeated by a "silent" language that defines the use and relationships of people. The school space is not just the material environment that hosts the educational process, but with the dynamics that develops between it and its users, it emerges as one of the most important factors in the development of teaching and learning processes. Reggio Emilia describes the school environment as the "third educator" that determines and influences the development of the pedagogical process. The space is recognized internationally as the foundation of the educational reality, as the way of shaping both the interior and the exterior of a kindergarten affect the practices applied and, consequently, the quality of children's learning. The purpose of this research is to configure the spaces in modern kindergartens. Modern perceptions of the educational environment of primary education emphasize the importance of the school space in shaping the educational process. However, dealing with school issues is not, unfortunately, a primary educational policy in Greece, a fact that is evidenced by the pile of problems faced by preschool schools in our country. The sample of our research focused on groups of teachers at the kindergarten level, where through interviews we gained their views based on educational experience. The research involved 37 teachers from various kindergartens in the country. Conclusions vary from kindergarten to kindergarten, but in the majority there are serious shortcomings and problems. Finally, suggestions are included for the improvement of the kindergarten space according to the modern standards.

Keywords.

dimension of spaces, modern perceptions, changes in relation to the past, educational process, language of arts.

Εισαγωγή.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία, η οποία υποβάλλεται στο Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας σχολή κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών, έχει ως αντικείμενο μελέτης την διαμόρφωση των χώρων στα σύγχρονα νηπιαγωγεία, τις σύγχρονες αντιλήψεις για το εκπαιδευτικό περιβάλλον της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η γλώσσα των τεχνών είναι ενισχυμένη. Θελήσαμε να έρθουμε σε επαφή με ομάδες εκπαιδευτικών στην βαθμίδα του νηπιαγωγείου, που μέσω των συνεντεύξεων θα μας εκφράσουν την γνώμη τους πάνω σε ζητήματα με βάση την οργάνωση του νηπιαγωγείου μέσα από την εκπαιδευτική εμπειρία.

Η μεγάλη σημασία που απέκτησε η προσχολική εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια και η υποχρεωτικότητα της φοίτησης καθιστά το νηπιαγωγείο μέρος ενός ενιαίου εκπαιδευτικού συνόλου και όχι απλά πρόδρομο του σχολείου (Ντολιοπούλου Ε., 2008).

Ο χώρος διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο, που προκύπτει από σύνολα σχέσεων, ως την ταυτόχρονη συνύπαρξη κοινωνικών σχέσεων και αλληλεπιδράσεων σε όλες τις χωρικές κλίμακες. Το χαρακτηριστικό αυτής της σχέσης είναι ότι ο χώρος, αποτελεί μια κοινωνική κατασκευή στενά συνδεδεμένη με την ισχύ και την εξουσία (Falzon 1998). Τις τελευταίες δεκαετίες μεγάλη συζήτηση έχει γίνει σχετικά με τη θέση του παιδιού σε αυτόν τον κοινωνικά κατασκευασμένο χώρο.

Σ' αυτό το πλαίσιο, ο σχολικός χώρος, δεν αποτελεί απλά το υλικό περιβάλλον που φιλοξενεί την εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά με τη δυναμική που αναπτύσσεται ανάμεσα σε αυτόν και τους χρήστες του, αναδεικνύεται ως ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες ανάπτυξης των διαδικασιών διδασκαλίας και μάθησης. Ο Reggio Emilia, το σχολικό περιβάλλον το χαρακτηρίζει ως ο «τρίτος παιδαγωγός» που καθορίζει και επηρεάζει την εξέλιξη της παιδαγωγικής διαδικασίας. Ο χώρος αναγνωρίζεται, διεθνώς, ως το θεμέλιο της εκπαιδευτικής πραγματικότητας, καθώς ο τρόπος που διαμορφώνεται τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό χώρο ενός νηπιαγωγείου επηρεάζουν τις πρακτικές που εφαρμόζονται, όπως και την ποιότητα μάθησης των παιδιών. Όλα αυτά εξαρτώνται από την οργάνωση του χώρου, την αισθητική του, την ποιότητα των επίπλων και του εξοπλισμού, τα δείγματα των εργασιών των παιδιών, που οδηγούν τα παιδιά και τους ενήλικες να αναπτύξουν δράσεις, να αλληλεπιδράσουν και να τον μετασχηματίσουν σε πολύπλευρο μαθησιακό πεδίο. Σύμφωνα με έρευνες, ο σχολικός χώρος δημιουργεί προϋποθέσεις για να αναπτυχθούν δράσεις που ενθαρρύνουν τη συλλογικότητα, τις αλληλεπιδράσεις, τη βιωματική μάθηση, την ενεργητικότητα, την ομαδικότητα και την ανάληψη πρωτοβουλιών.

Το ερευνητικό μέρος της εργασίας στηρίχθηκε στην ποιοτική ανάλυση για τον λόγο ότι προέκυψε η ανάγκη να μελετηθεί σε βάθος η εμπειρία των εκπαιδευτικών καθώς και οι οπτικές γωνίες υπό τις οποίες αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν τα γεγονότα (Bird et al.,2003).

Μέσω της ποιοτικής έρευνας καταγράφονται συμπεριφορές και συναισθήματα και εντοπίζονται πρακτικές στα πλαίσια και στις συνθήκες εργασίας των προσώπων της έρευνας (Πούρκος, & Δαφέρμος,2010). Είναι λοιπόν ενδιαφέρον και ουσιαστικό να μελετώνται οι συμπεριφορές αλλά και οι παράγοντες που διαμορφώνουν και

αναδιαμορφώνουν. Άλλωστε η γνώση εμπλουτίζεται και αποκτά ισχύ όταν βιώνεται και γίνεται αντικείμενο περιγραφής από τα ίδια τα εμπλεκόμενα άτομα (Σαχίνη Καρδάση & Πάνου,2004). Η υποκειμενική αλήθεια των πρωταγωνιστών στην έρευνα δίνει ουσιαστικό ενδιαφέρον στην μελέτη γιατί αντιπροσωπεύει τις ελλείψεις της κοινωνίας.

Η εργασία δομείται ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο αρχικά αναπτύσσεται η ιστορική αναδρομή για τα πρώτα νηπιαγωγεία, στο νηπιαγωγείο του σήμερα. Εστιάζει στο τι είναι ο σχολικός χώρος και ποιά η παιδαγωγική του σημασία. Στη συνέχεια στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η διαμόρφωση του χώρου (εξωτερικού, εσωτερικού), το σφάλμα του εκπαιδευτικού σχεδιασμού στα ελληνικά νηπιαγωγεία, οι στόχοι του εκπαιδευτικού ανασχεδιασμού και τέλος τους τέσσερις κανόνες του. Στο τρίτο κεφάλαιο παραθέτονται οι φωτογραφίες της κατασκευής του δικό μου φανταστικού νηπιαγωγείου και αναλύεται η δημιουργία εκπαιδευτικού τόπου στον χώρο. Τέλος στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο αναλύεται το ερωτηματολόγιο της έρευνας σε συνδυασμό με τα συμπεράσματα.

Κεφάλαιο 1ο

1.1 Ιστορική αναδρομή για τα πρώτα νηπιαγωγεία.

Η ιστοριογραφία για τα νηπιαγωγεία στα πλαίσια της νεοελληνικής εκπαίδευσης είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Οι πληροφορίες για την ύπαρξη των νηπιαγωγείων και τη μορφή λειτουργίας τους αντλούνται από μια ποικιλία πηγών. Αυτές είναι εισηγήσεις σε συλλόγους, αναγνωσματάρια, παιδαγωγικά βιβλία της εποχής, κανονισμοί διδασκαλείων, εκθέσεις επιθεωρητών, μονογραφίες, δημοσιεύσεις σε εφημερίδες και περιοδικά της εποχής, εκδόσεις φιλεκπαιδευτικών συλλόγων.

Η εύρεση του πληροφοριακού υλικού παρουσιάζει δυσκολίες γιατί το υλικό αυτό είναι διάσπαρτο και ενταγμένο σε συνολικές εκθέσεις για την εκπαίδευση. Πολλές αναφορές σχετικά με τα νηπιαγωγεία είναι σύντομες καθώς και αποσπασματικές, και τα υπάρχοντα κείμενα με καθολικό θέμα την ιστορική προσέγγιση του νηπιαγωγείου είναι ελάχιστα.

Ήδη από την τρίτη δεκαετία του 19ου αιώνα (το 1830) συναντάμε το πρώτο ελληνικό νηπιαγωγείο στη Σύρο (Τσεσμετζή, Θ., 1991α). Στα Γιάννενα, η πόλη των γραμμάτων και των τεχνών, σύμφωνα με πληροφορίες, λένε ότι τουλάχιστον από το 1880 λειτουργούσαν νηπιαγωγεία στο Ανώτερο Ελισσαβέτιο Παρθεναγωγείο και στο δεύτερο Παρθεναγωγείο της πόλης (Οικονόμου, Γ., 1957).

Σε μια εποχή όπου η μέριμνα για τη νηπιακή ηλικία ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη, η προσχολική αγωγή βασίζεται αποκλειστικά από την ιδιωτική πρωτοβουλία εκπαιδευτικών και λογίων, που μετέφεραν από το εξωτερικό στην Ελλάδα τον θεσμό. Με πολύ μεγάλη καθυστέρηση εμφανίζεται ο θεσμός αυτός στην πατρίδα μας. Δύο ήταν οι λόγοι που οφείλονται στην καθυστέρηση αυτή, ο πρώτος ήταν η έλλειψη οικονομικών πόρων, εκπαιδευτικών και κτιρίων και ο δεύτερος η ανύπαρκτη βιομηχανία.

Μόλις στα τέλη του 19ου αιώνα το ελληνικό κράτος κάτω από την πίεση της εκπαιδευτικής πραγματικότητας αποφάσισε να αναγνωρίσει το νηπιαγωγείο κάπως απρόσμενα και παράδοξα. Το 1895, λίγους μήνες αργότερα από την ορκωμοσία της νέας κυβέρνησης Θ. Δηλιγιάννη, ο υπουργός Παιδείας Δημήτρης Πετρίδης καταθέτει ένα νομοσχέδιο για τη «στοιχειώδη εκπαίδευση», το οποίο και ψηφίζεται στις 3 Σεπτεμβρίου ως νόμος ΒΤΜΘ' (Κυπριανός, Π., 2007; Κιτσαράς Γ., 1985). Με τον ειδικό αυτό νόμο ΒΤΜΘ' γίνεται μία προσπάθεια ώστε να αναδιοργανωθεί η στοιχειώδης εκπαίδευση, χωρίς όμως να πραγματοποιηθεί καμία ουσιαστική βελτίωση. Η πολιτεία επιδίωξε να επισημοποιήσει τα ήδη υπάρχοντα νηπιαγωγεία και να καθιερώσει ένα κοινό πρόγραμμα λειτουργίας. Με τον τρόπο αυτό προσπάθησε να αποκτήσει τον έλεγχο της λειτουργίας τους, χωρίς όμως να ιδρύσει νηπιαγωγεία. Καινούργιο στοιχείο αποτελεί η εισαγωγή του θεσμού της προσχολικής αγωγής και επισημοποιείται ο όρος «νηπιαγωγείο». Η ίδρυση και η εφαρμογή της αγωγής των νηπίων συνεχίζει να επαφίεται στην διάθεση και στη γνώση ιδιωτών (Τσιάλος & Μπέση, 2012).

Σύμφωνα με τον Κυπριανό (2007) το νηπιαγωγείο δεν έρχεται να καλύψει παιδαγωγικά αιτήματα, ούτε γίνεται αρωγός σε εργαζόμενους γονείς και έχει σκοπό να φρονηματίσει κάποια παιδιά. Το 1886 σύμφωνα με τον αντίστοιχο γαλλικό νόμο έχοντας θολό περιεχόμενο ορίζονται τρεις σημαντικές πτυχές που αφορούν το πλαίσιο λειτουργίας του νηπιαγωγείου,

το παιδί και το εκπαιδευτικό προσωπικό. Με βάση το άρθρο 3, είναι απαραίτητη για τη σύσταση νηπιαγωγείου η άδεια του υπουργείου της «Δημόσιας Εκπαίδευσης».

Το αντικείμενο της διδασκαλίας δεν καθορίζεται στο νόμο ΒΤΜΘ'. Επιπλέον δεν υπάρχει κάποια αναφορά σχετικά με το περιεχόμενο, συγκεκριμένη μεθοδολογία, ούτε και ο σκοπός της προσχολικής εκπαίδευσης. Σε εκκρεμότητα είναι και το ζήτημα των τυπικών προσόντων του διδακτικού προσωπικού. Τον Απρίλιο του 1896 όμως, τα θέματα αυτά διευκρινίστηκαν με το Βασιλικό Διάταγμα «περί συστάσεως νηπιαγωγείων», όπου θεσμοθετήθηκε το πρώτο επίσημο Αναλυτικό Πρόγραμμα προσχολικής Αγωγής στην Ελλάδα. Σε αυτό ορίστηκε ακριβώς η ηλικία των νηπίων, όπου ήταν από 3 μέχρι 6 χρονών.

Η παιδαγωγική κατεύθυνση που διέπει τον νόμο για την αγωγή των νηπίων θα πρέπει να θεωρείται σημαντική. Μέσα από κατάλληλες ασκήσεις και μεθόδους διδασκαλίας φροντίζει για την σωματική και πνευματική ενδυνάμωση των παιδιών, έτσι ώστε να μην υπάρχουν μεταπτώσεις στην γαλήνη των ψυχών των παιδιών. Παρατηρούμε ότι δίνει παιδαγωγική έμφαση στο ευχάριστο περιβάλλον, με βασικό στόχο την ευτυχία και το παιχνίδι των παιδιών. Φαίνεται ότι η σωματική ανάπτυξη μαζί με την πνευματική ήταν στις πρωταρχικές επιδιώξεις (Κυπριανός, Π., 2007).

Το 1896 το νηπιαγωγείο λειτουργούσε έξι ημέρες την εβδομάδα από τις 8.30π.μ. έως τις 4μ.μ. εκτός από το Σάββατο που τα μαθήματα τελειώνουν στις 12μ.μ., με δύο διαλείμματα για «κολατσιό» και «γεύμα» (Δημαράς, Α., 1974).

Έτσι καθορίζεται και το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα όπου μέσα περιέχει τα είδη των μαθημάτων, τις ασκήσεις και παιδιών, καθώς και τον χρόνο για κάθε μάθημα και κάθε τάξη. Με βάση το φραιμπελιανό σύστημα πραγματοποιήθηκε το πρώτο επίσημο πρόγραμμα μαθημάτων του νηπιαγωγείου. Ο προαπαιτούμενος χρόνος καθημερινής απασχόλησης των παιδιών με τα μαθήματα είναι 5 ώρες.

Διδάσκονται θρησκευτικά και πραγματογνωσία, απαγγέλουν ποιήματα και τραγουδούν, μαθαίνουν αρίθμηση και πειραματίζονται με τα έξι φραιμπελιανά δώρα (Κυριαζοπούλου - Βαληνάκη Π., 1977; Ξηροτύρης Η., 1975). Στα μαθήματα τους συγκαταλέγεται επίσης το κέντημα, η υφαντική, η διπλωτικές εργασίες, η κοπτική και πλαστική με ζύμη, πηλό ή κερί. Υπήρχαν και ομαδικές εργασίες, όπως είναι η ρυθμική, η γυμναστική, η κηπουρική, όπως επίσης και η ιχνογραφία, η ζωγραφική και οι κατασκευές. Τα κινητικά παιχνίδια έχουν στόχο την ανάπτυξη της συνεργασίας ανάμεσα στα παιδιά και την άσκηση των αισθητηρίων και του σώματος.

Αξιοσημείωτη είναι η εναλλαγή παιχνιδιών και εργασιών με αυξανόμενη δυσκολία. Ο σκοπός των παιχνιδιών αυτών εστιάζει στη γνώση του κόσμου. Ο Froebel πίστευε ότι η αγωγή και η διδασκαλία πρέπει να στηριχτούν στην έμφυτη ορμή για δράση, που φέρνει μαζί του ο μαθητής, και να φροντίσουν στην ανάπτυξη και εξέλιξη αυτής της ορμής (Παπαμαύρου, Μ., 1953).

Το 1897 ιδρύθηκε από την Αικατερίνη Λασκαρίδου το «Διδασκαλείον Νηπιαγωγών και Παιδονόμων» όπου σύμφωνα με τα φραιμπελιανά πρότυπα εκπαίδευε προσωπικό που θα πήγαινε στα νηπιαγωγεία.

Το 1906 διοργάνωσε εσπερινά μαθήματα χειροτεχνίας στις δασκάλες, διότι η εκπαίδευση τους υστερούσε σε τέτοια μαθήματα. Μεγάλη απήχηση είχαν οι προτάσεις της Λασκαρίδου για την προσχολική αγωγή και συνδέθηκαν άμεσα και με τη διείσδυση του σχολικού μηχανισμού στον υπόδουλο ελληνισμό. Επηρεασμένες από τον ενθουσιασμό της πολλές

νηπιαγωγοί δέχονταν να διοριστούν σε ημιάγρια και ξενόγλωσσα χωριά, όπου οργίαζε η εχθρική προπαγάνδα, όπου μπόρεσαν όχι μόνο τα νήπια να εξελληνίσουν, αλλά και τους γονείς να εξημερώσουν και να φρονηματίσουν (Χαρίτος, Χ., 1996).

Η ίδια ανέφερε τα ακόλουθα: «Από του Νηπιαγωγείου ήδη πρέπει να επιζητήσωμεν αυτενεργόν και αυτόθυμον δράσιν της βαθμιδόν διανοίας των νηπίων. Αλλ' επειδή εκ των στερεών θεμελίων εξαρτάται η στερεότης παντός οικοδομήματος, θεμέλια δε της εκπαιδεύσεως θεωρώ τα Νηπιαγωγεία» (Χαρίτος, Χ., 1996).

Εικόνα 1: Το πρώτο νηπιαγωγείο του 19ου αιώνα.

1.2. Το νηπιαγωγείο σήμερα.

Η καθοριστική σημασία της ποιότητας στην προσχολική αγωγή και εκπαίδευση για την ενήλικη ζωή των παιδιών, ενισχύεται με γρήγορους ρυθμούς, με βάση τα αποτελέσματα των ερευνών στην ψυχολογία, την παιδαγωγική και τις νευροεπιστήμες. Το αποτέλεσμα είναι ότι η προσχολική αγωγή σήμερα εδράζεται και στη χώρα μας πρωτίστως σε επιστημονικές βάσεις και η παλαιότερη αντίληψη που ήθελε το σχολείο ως μέσο εθνικής ενοποίησης ή ιδεολογικής εγχάραξης.

Με βάση το Ν.1566/1985, το νηπιαγωγείο εντάσσεται στον ενιαίο σχεδιασμό για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και επιστημοποίησε τον όρο προσχολική αγωγή ως συνώνυμο του νηπιαγωγείου. Η φοίτηση διαρκεί δύο χρόνια και απευθύνεται ισότιμα σε όλα τα παιδιά που διαμένουν στην Ελλάδα, ανεξάρτητα από την κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειάς τους. Μετά όμως από τροποποίηση της σχετικής νομοθεσίας το 2006, έγινε για ένα έτος υποχρεωτική για τα παιδιά ηλικίας 5 ετών (Ν. 3518/2006, άρθ. 73).

Η Οργάνωση και Λειτουργία των Νηπιαγωγείων (ωρολόγιο πρόγραμμα, φοίτηση νηπίων, αναλογία μαθητών ανά τμήμα, καθήκοντα εκπαιδευτικών, συλλόγου διδασκόντων, στελεχών διοίκησης κ.ά.) καθορίζεται από τη σχετική νομοθεσία για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, από προεδρικά διατάγματα (π.χ. ΠΔ 200/1998), υπουργικές αποφάσεις και εγκυκλίους. Τα ιδιωτικά Νηπιαγωγεία έχουν την ίδια οργάνωση και λειτουργία, ακολουθούν το ίδιο πρόγραμμα διδασκαλίας και χορηγούν ισότιμους τίτλους σπουδών με εκείνους των δημόσιων (Ευριδίκη, 2009/10).

Όταν το 1997 θεσπίστηκε το ολοήμερο νηπιαγωγείο με τον νόμο 2525, ο θεσμός της προσχολικής αγωγής αναβαθμίστηκε. Σκοπός του σύμφωνα με το άρθρο 3 είναι «η αναβάθμιση της προσχολικής αγωγής, η ολόπλευρη αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των παιδιών και η ολοκληρωμένη προετοιμασία των νηπίων για το Δημοτικό σχολείο, η ενίσχυση του ρόλου της κρατικής μέριμνας με στόχο τη μείωση των μορφωτικών και κοινωνικών διακρίσεων και η εξυπηρέτηση των εργαζόμενων γονέων» (Κυπριανός, 2007: 282; ΥΠΕΠΘ, 2007:1).

Επιπρόσθετα, «στο πλαίσιο των προσπαθειών για βελτίωση της εκπαιδευτικής και παιδαγωγικής αποτελεσματικότητας του Ολοήμερου Νηπιαγωγείου», επιχειρήθηκε από το σχολικό έτος 2007-2008 η εφαρμογή καινοτόμων παρεμβάσεων οι οποίες έχουν ως επίκεντρο την προετοιμασία των νηπίων για την ομαλή μετάβαση από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο» (ΥΠΕΠΘ, 2007: 6).

Θεσμοθετήθηκε η Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση (ΕΑΕ) και η σχετική νομοθεσία ορίζει το πλαίσιο αναλυτικού προγράμματος, την οργάνωση και λειτουργία της «ως αναπόσπαστο τμήμα της ενιαίας δημόσιας και δωρεάν εκπαίδευσης και παρέχεται από το κράτος σε δημόσια σχολεία Π.Ε. και Δ.Ε.» (ΠΔ 603/1982, ΠΔ 301/1996, Ν. 3699/2008).

Την πλέον σημαντική προσπάθεια μετάβασης της ελληνικής εκπαίδευσης στη φιλοσοφία των σύγχρονων προγραμμάτων σπουδών, τα οποία αναγνωρίζουν και προωθούν την ιδέα της ολιστικής αντίληψης του κόσμου από τα παιδιά, τον κοινωνικό χαρακτήρα της γνώσης, τη σημασία της βιωματικής μάθησης, το ρόλο της διαμορφωτικής αξιολόγησης και τη δημιουργική αξιοποίηση της τεχνολογίας στη ζωή και την εκπαίδευση των ατόμων, αποτέλεσε η εφαρμογή του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) (Γκλιάου, 2012) που είναι το ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τα ελληνικά Νηπιαγωγεία.

Στη συνέχεια, καθιερώθηκε το πρόγραμμα της «Ευέλικτης Ζώνης» από το σχολικό έτος 2004- 2005 σε όλα τα Νηπιαγωγεία και Δημοτικά Σχολεία της χώρας, όπου προωθείται ο ερευνητικός τρόπος δουλειάς μέσα από τα σχέδια εργασίας. (Υπ. Απ. Φ 12.1/545/ 85812/ Γ, ΦΕΚ τ. Β', αρθ.1280/13-9-05). Στο ΔΕΠΠΣ για το νηπιαγωγείο εισάγεται και προωθείται η εργασία σε ομάδες και η εφαρμογή των σχεδίων εργασίας, της σε βάθος μελέτης ενός θέματος από τα ίδια τα παιδιά. Έτσι ο/νηπιαγωγός, σε νέο ρόλο, συντονίζει τις ομάδες, υποστηρίζει, εμπνέει τη μαθησιακή διαδικασία, διαμεσολαβεί και διευκολύνει τις διερευνήσεις του παιδιού, και γενικά «δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες ώστε να εξασφαλίζονται κίνητρα και προϋποθέσεις μάθησης για όλα τα παιδιά» (ΔΕΠΠΣ, 2002, σ.7).

Τέλος δημιουργήθηκε η Ζώνη εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) στην πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Εφαρμόστηκε κατά κύριο λόγο σε νηπιαγωγεία μεγάλων αστικών κέντρων. Βασικός στόχος της ΖΕΠ ήταν η άρση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων, μέσα από την ένταξη στην εκπαίδευση των μαθητών από διαφορετικά κοινωνικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα.

1.3. Τι είναι ο σχολικός χώρος.

Σύμφωνα με τον ανθρωπολόγο E. Hall, ο χώρος διαθέτει μια «κρυφή» διάσταση, διαπερνάται από μια «σιωπηλή» γλώσσα που καθορίζει τη χρήση και τις σχέσεις των ανθρώπων. Ο σχολικός χώρος, δεν αποτελεί απλά το υλικό περιβάλλον που φιλοξενεί την εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά με τη δυναμική που αναπτύσσεται ανάμεσα σε αυτόν και τους χρήστες του, αναδεικνύεται ως ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες ανάπτυξης των διαδικασιών διδασκαλίας και μάθησης. Ο Reggio Emilia, το σχολικό περιβάλλον το

χαρακτηρίζει ως ο «τρίτος παιδαγωγός» που καθορίζει και επηρεάζει την εξέλιξη της παιδαγωγικής διαδικασίας. Η διάσταση του χώρου της αίθουσας αναδεικνύεται μέσα από την ποιότητα του εξοπλισμού, τα δείγματα των εργασιών των παιδιών. Ο σχολικός χώρος βοηθάει στην ανάπτυξη δράσεων που ενισχύουν τη συλλογικότητα, τις αλληλεπιδράσεις, την βιωματική μάθηση, την ενεργητικότητα και την ανάληψη πρωτοβουλιών.

Ο σχολικός χώρος, σύμφωνα με σύγχρονες προσεγγίσεις, αντιμετωπίζεται ως ένας από τους εκπαιδευτικούς παράγοντες της σχολικής τάξης που βρίσκεται σε σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης μαζί τους (Dudek, 2005). Μέσα από τις αλλαγές της αίθουσας, αλλάζει μαζί της και η εκπαίδευση. Έρευνες που έγιναν στον ελληνικό χώρο μας δείχνουν τη μεγάλη σημασία που αποδίδουν οι εκπαιδευτικοί στον παιδαγωγικό ανασχεδιασμό του χώρου και στη συμβολή του στη μάθηση, στην ανάπτυξη των παιδιών αλλά και στη βελτίωση του σχολικού κλίματος και στην αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Γερμανός, 2002· Γκλούμπου, 2014· Ζησοπούλου, 2015). Για την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος υπάρχουν τέσσερις βασικοί κανόνες.

Ο πρώτος κανόνας είναι η οργάνωση του χώρου σε περιοχές και στηρίζεται στην σύγκριση δύο κριτηρίων, των τρόπων συνύπαρξης στην τάξη και των γνωστικών αντικειμένων του αναλυτικού προγράμματος. Η εφαρμογή του κανόνα οδηγεί στην οργάνωση του χώρου της αίθουσας σε δύο βασικές περιοχές, με κριτήριο τον τρόπο ανάπτυξης των δραστηριοτήτων, ατομικά ή σε μικρές ομάδες και σε μια μεγάλη ομάδα-τάξη (Γερμανός, 2010: 42). Ανάλογα με τις κατηγορίες του Αναλυτικού Προγράμματος (ΑΠ), καθορίζεται και η διαμόρφωση των περιοχών της τάξης. Κάθε περιοχή θα πρέπει να είναι οριοθετημένη με σαφήνεια και να συμβάλλει στην ανάπτυξη θετικών συμπεριφορών μάθησης, να αναδιοργανώνεται συχνά για να ανταποκρίνεται και να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις ενός δυναμικού αναλυτικού προγράμματος και να έχει τα δικά της λειτουργικά και αισθητικά χαρακτηριστικά (Γερμανός, 2002: 397).

Ο δεύτερος κανόνας αφορά την ευελιξία στο χώρο. Ο παιδαγωγικός ανασχεδιασμός πρέπει να χαρακτηρίζεται από την ιδιότητα της «ενσωματωμένης» ποικιλίας, χάρη στην οποία καθίσταται εφικτή η χρησιμοποίηση του χώρου με διαφορετικούς τρόπους, χωρίς να προαπαιτούνται αλλαγές στο σχήμα, στο μέγεθος και τον εξοπλισμό του (Dudek, 2000). Ο χώρος έχει ως πλεονέκτημα την ιδιότητα της ευελιξίας, επιτρέπει την υιοθέτηση μορφών εργασίας και επικοινωνίας με εξελικτικό χαρακτήρα που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του διαλόγου ως σχήματος επικοινωνίας και της συνεργασίας ως σχήματος εργασίας (Γερμανός, 2002: 398).

Για την δημιουργία ευελιξίας στον χώρο είναι απαραίτητες παρεμβάσεις τριών επιπέδων που αφορούν:

- την σωστή τοποθέτηση των επίπλων, έτσι ώστε να υπάρχει δυνατότητα αναδιαμόρφωσης του χώρου.
- την πολυτροπικότητα του χώρου, έτσι ώστε τα παιδιά να μπορούν να έχουν πρόσβαση στο σύνολο της αίθουσας, να αποσκοπεί στην αξιοποίηση των τριών πόλων της εκπαιδευτικής διαδικασίας (άτομο, μικρή ομάδα, μεγάλη ομάδα).
- στη δυνατότητα για περιοδική αναδιοργάνωση του χώρου, η οποία ευνοεί την προσαρμογή του στις απαιτήσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ευνοεί τη συνομορφία μεταξύ της υλικής και της κοινωνικής δομής της τάξης (Γερμανός, 2002: 398).

Ο τρίτος κανόνας αφορά την δημιουργία ενός οικείου περιβάλλοντος. Το εκπαιδευτικό περιβάλλον δεν αρκεί να είναι αναβαθμισμένο μόνο από λειτουργική άποψη, πρέπει να είναι όμορφο, φιλικό προς το παιδί και ευχάριστο. Επιδίωξη λοιπόν είναι η αισθητική αναβάθμιση του σχολικού χώρου, ώστε να συμβάλλει στην αισθητική καλλιέργεια των παιδιών και του εκπαιδευτικού και να προσφέρει τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός θετικού

ψυχολογικού κλίματος στην τάξη (Γερμανός, 2010: 43).

Τέλος ο τέταρτος κανόνας αφορά τη δημιουργία μικρο περιβαλλόντων. Τα μικρο-περιβάλλοντα μπορούν να δημιουργηθούν και να χρησιμοποιηθούν για ατομικές και συνεργατικές δραστηριότητες. Μέσα από τη λειτουργία τους δίνουν τις ευκαιρίες στα παιδιά να παρέμβουν στη διαμόρφωση του χώρου, στην διαμόρφωση του προσωπικού τους χώρου, στοιχεία απαραίτητα για την ανάπτυξη της αυτοεικόνας και της αυτοεκτίμησης (Γερμανός, 2010: 46). Οι παρεμβάσεις των παιδιών νοηματοδοτούν τη δραστηριότητα τους, στοιχείο που είναι απαραίτητο για τη σωστή λειτουργία των μηχανισμών κοινωνικής και νοητικής ανάπτυξης, προσαρμογής στο περιβάλλον και αυτονομίας (Τσουκαλά, 2006: 63). Ο Γερμανός (2002), υποστήριξε πως τα μικρο-περιβάλλοντα καθορίζονται από συγκεκριμένους κανόνες λειτουργίας με ιδιαίτερα κοινωνικά, ψυχολογικά και παιδαγωγικά χαρακτηριστικά, τα οποία σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά των υποκειμένων που λειτουργούν μέσα στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον και στη συγκεκριμένη ομάδα.

1.4. Η παιδαγωγική σημασία της σκέψης του παιδιού με τον χώρο.

Η μελέτη για την σχέση του παιδιού με το χώρο, ως στοιχείο του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος πραγματοποιήθηκε σε μικρό βαθμό. Παρόλα αυτά αποτελεί αντικείμενο έρευνας σε γνωστικές περιοχές συναφείς προς τις επιστήμες της αγωγής, όπως η ψυχολογία και η κοινωνική ψυχολογία. Δόθηκε έμφαση με τρόπο που τις αντιμετωπίζει ως ανεξάρτητες από την υλική τους διάσταση στη διερεύνηση παραμέτρων της επικοινωνίας, της αλληλεπίδρασης και της διδακτικής προσέγγισης. Η σχέση με τον χώρο στην πραγματικότητα επιδρά στο εκπαιδευτικό περιβάλλον και δημιουργούν πρόβλημα. Οι επιδράσεις της δεν αναφέρονται ούτε αναλύονται σε μεγάλο βαθμό, με αποτέλεσμα να παρεμποδίζει την κατανόηση της φύσης και της λειτουργίας της.

Η σχέση του παιδιού με το χώρο αποκτά παιδαγωγική σημασία, επειδή ο διαμορφωμένος χώρος είναι ανθρωπογενής πραγματικότητα και είναι επενδυμένη με παραμέτρους του κοινωνικού περιβάλλοντος, που αναφέρονται στη συμπεριφορά και τα δημιουργήματα του ανθρώπου. Ήδη από τη δεκαετία του 1920 επισημάνθηκε ότι η υλική διάσταση του χώρου βρίσκεται σε σχέση αλληλεξάρτησης με τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού περιβάλλοντος. (Bulmer, M. 1984). Η δημιουργία, η λειτουργία και η κυρίαρχη αισθητική σε μια πόλη αντικατοπτρίζουν τις αξίες και τα πρότυπα που επικράτησαν στην κοινωνία. Ο ανθρωπογενής χώρος μεταδίδει πληροφορίες μέσα από την αρχιτεκτονική του και τα είδη των δραστηριοτήτων και των πρακτικών που ευνοεί. Ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του χώρου, η διαδικασία αυτή «επιβάλλει» (όπως στην περίπτωση μιας παραδοσιακής αίθουσας διδασκαλίας) ή «προτείνει» στο υποκείμενο την υιοθέτηση ορισμένων τρόπων συμπεριφοράς και στάσεων. (Chombart de Lauwe P.- H. 1982)

Από την άλλη πλευρά, το άτομο ή η ομάδα συχνά χρησιμοποιεί το χώρο του όπως το ίδιο επιθυμεί, πράγμα το οποίο δεν αποκλείει να διαφοροποιείται από τα κυρίαρχα πρότυπα. Προβάλλει, μέσα από τις διαφοροποιήσεις στο χώρο, δικές του απόψεις και απαντούν στις επιδράσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος. Κατά αυτόν τον τρόπο ο χώρος αναδεικνύεται σε πεδίο αλληλεπίδρασης με το κοινωνικό και το υλικό περιβάλλον, το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε τροποποίηση αυτών των ίδιων των χαρακτηριστικών του. Η υλική, λοιπόν, διάσταση του χώρου είναι επενδυμένη με μια κοινωνική και μια ψυχολογική διάσταση, οι οποίες παραπέμπουν τόσο στα χαρακτηριστικά του κοινωνικού περιβάλλοντος, όσο και σε

εκείνα του υποκειμένου. (Γερμανός, Δ. 2006)

Τα παιδιά αξιοποιούν συνεχώς το χώρο τους για να παίζουν και ταυτόχρονα τον συνδέουν με στοιχεία της φαντασίας τους και της πραγματικότητας. Το γεγονός αυτό αποκτά μεγάλη σημασία στην παιδική ηλικία και εμπλουτίζεται, έτσι, με συμβολισμούς και σημασίες που τον ανασχηματίζουν συμβολικά και τον «μετατρέπουν» σε ένα υλικό μικρο περιβάλλον προσαρμοσμένο στο παιδί. Αυτά τα στοιχεία του χώρου συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν με:

- το σώμα του παιδιού, το οποίο αποτελεί το πιο δυναμικό στοιχείο του χώρου, επειδή συνδέεται βιώματα και με διαδικασίες αλληλεπίδρασης
- τα σώματα των άλλων, παιδιών και ενηλίκων, που εμπλέκονται ως δρώντα στοιχεία του χώρου
- τα διάφορα αντικείμενα-παιχνίδια.

Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, οι παράγοντες αυτοί μεταμορφώνονται συμβολικά και αποκτούν μια προσωρινή ταυτότητα, που διαρκεί όσο και το παιχνίδι του παιδιού. Αυτή η διαδικασία συμβολικής και προσωρινής αλλαγής ταυτότητας των υλικών στοιχείων ονομάζεται σημειολογική μετάλλαξη. Παρόλο που εμπλουτίζουν την υλική βάση του παιχνιδιού, το παιδί επιφέρει αλλαγές στο χώρο, οι οποίες υλοποιούν την προσπάθειά του για προσαρμογή της πραγματικότητας στα μέτρα του. Ο ρόλος του χώρου αποδεικνύεται σημαντικός. Αποτελεί το εργαλείο για την πρόσβασή του στον κόσμο της φαντασίας του παιδιού. Ο τόπος αποτελεί μια υποκειμενική εκδοχή του χώρου συνδεδεμένη με τις επιθυμίες, τις ανάγκες, τις προτιμήσεις και τις δυνατότητες του παιδιού. (Γερμανός, Δ. 1993)

Η διαδικασία αυτή θεωρείται από παιδαγωγικής άποψης σημαντική για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι ότι η πληθώρα των πληροφοριών που προέρχονται από τον χώρο, συνδέεται με τα βιώματα και την εμπειρία του παιδιού και μπορεί να τροφοδοτήσει μια διαδικασία μάθησης. Για το παιδί, τα ερεθίσματα του χώρου αποτελούν στην πράξη ερεθίσματα αγωγής, επειδή το πληροφορούν για τις αισθητικές, κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες του κοινωνικού του περιβάλλοντός, ενώ, παράλληλα, μπορούν να το ωθήσουν σε μορφές συμπεριφοράς που συνδέονται με διαδικασίες κοινωνικής μάθησης. (Fisher, D.L., Khine, M.S. 2006), (Spencer, C. et al 1989).

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι ο χώρος μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση των δεξιοτήτων και στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς του παιδιού. Ο χώρος αποτελεί ένα πεδίο δραστηριοτήτων, μέσα στο οποίο το παιδί σκέφτεται, ενεργεί, παίζει, επικοινωνεί, αλληλεπιδρά, σχηματίζοντας τύπους, ιδίως κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού του. (Weinstein, C. S., David, T. G. 1987).

Εν κατακλείδι, κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, μέσα από την σωστή διαρρύθμιση και χρήση του χώρου μπορούν να μετατραπεί σε περιβάλλον συνεργατικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, που ευνοεί το διάλογο, ως μορφή επικοινωνίας, και τη συνεργασία, ως μορφή αλληλεπίδρασης στην τάξη. Έτσι θα μπορούσε να συμβάλλει σημαντικά σε μια δημιουργική προσέγγιση της γνώσης και της διαδικασίας ανάπτυξης του παιδιού.

Η σχέση του παιδιού με το χώρο αποκτά και μια παιδαγωγική διάσταση με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το εκπαιδευτικό περιβάλλον, επειδή τα χαρακτηριστικά της οργάνωσης και της χρησιμοποίησης του χώρου συνδέονται εν δυνάμει με την εκπαιδευτική διαδικασία.

(Γερμανός, Δ. 2006, 1993).

1.5. Το ΔΕΠΠΣ εικαστικών τεχνών.

Σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ για τις τέχνες στον σχολικό χώρο, η αισθητική αγωγή ευαισθητοποιεί τα παιδιά στις δυνατότητες που παρέχουν οι τρόποι επικοινωνίας βασιζόμενοι στην καλλιτεχνική έκφραση. Μέσα από τις τέχνες τα παιδιά, αποκτούν καλλιτεχνικές εμπειρίες και κατά αυτό τον τρόπο θα γνωρίσουν τις τέχνες και θα τις εντάξουν στην ζωή τους. Επίσης οι τέχνες βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη και την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων. Τα παιδιά μέσα από τις τέχνες το παιδί αποκτά ταυτότητα, αυτοπεποίθηση και ενσυναίσθηση στην κοινωνική αλληλεπίδραση και στην απόκτηση κινήτρων μάθησης.

Το πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνει πέντε (5) μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης: τα εικαστικά, την μουσική, το θέατρο, το χορό και την οπτικοακουστική έκφραση. Τα παιδιά εκφράζονται και δημιουργούν μέσα από τις τέχνες και ικανοποιούν τις δικές τους προθέσεις. Η μάθηση προκύπτει από τρεις (3) διαδικασίες όπου εμπλέκονται τα παιδιά οι οποίες αλληλοσυνδέονται και μπορούν να λειτουργούν ταυτόχρονα:

1. Τη δημιουργία, όπου περιλαμβάνει τη χρήση των στοιχείων και των μορφών της κάθε τέχνης με αφορμή ένα ερέθισμα, προκειμένου να εκφραστούν ιδέες, σκέψεις ή προθέσεις.
2. Την παρουσίαση, όπου αφορά τη δημιουργία και την παρουσίαση μιας καλλιτεχνικής δημιουργίας σε «κοινό». Δηλαδή, τα παιδιά, παράλληλα λειτουργούν και ως θεατές/ακροατές της δημιουργίας τους ή αυτής των συμμαθητών τους.
3. Την ανταπόκριση, όπου αναφέρεται στο πώς αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν τα παιδιά αυτό που βίωσαν, αλλά και αυτό που βλέπουν στη «δουλειά» των άλλων. Τα παιδιά παρατηρούν, διατυπώνουν ερωτήσεις και σχόλια, εκφράζουν και ανταλλάσσουν ιδέες, απόψεις, συναισθήματα και αναστοχάζονται.

Ο εκπαιδευτικός στην μαθησιακή περιοχή των τεχνών ενθαρρύνει τα παιδιά να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, τις σκέψεις και τις ιδέες τους μέσα από την αξιοποίηση ποικίλων εκφραστικών μέσων. Επιπλέον οι μαθησιακές εμπειρίες συνδέονται με τα καθημερινά βιώματα από την ζωή. Οι ποικίλες μορφές των τεχνών συνδέονται άρρηκτα με όλες τις μαθησιακές περιοχές. Τέλος οι τέχνες υποστηρίζουν την ανάπτυξη του πολυγραμματισμού, την αλληλεπίδραση με τις φυσικές επιστήμες, την προσέγγιση μαθηματικών εννοιών, την ανάδειξη των κοινωνικών επιστημών και των Τ.Π.Ε όπου τα παιδιά δημιουργούν και μαθαίνουν.

Κεφάλαιο 2ο

2.1. Η διαμόρφωση του χώρου στο παρελθόν.

Εξωτερικός χώρος.

Το 1962 ιδρύθηκε ο Οργανισμός Σχολικών Κτηρίων (ΟΣΚ) και ανέλαβε την οργάνωση και κατασκευή των σχολικών κτηρίων. Την περίοδο 1967- 1974 κατασκευάστηκαν τα πρώτα κτήρια όπου είχαν παρομοιαστεί με φυλακές εξαιτίας της ακαταλληλότητας, καθώς και ότι δεν εξυπηρετούσαν τον παιδαγωγικό χαρακτήρα και την παιδεία ενός σχολικού διδασκαστήριου. (Γερμανός 2006). Ο ΟΣΚ ορίζει πως τα τετραγωνικά ενός μονοθέσιου νηπιαγωγείου θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 1170 τετραγωνικά μέτρα.

Ο Σ. Μωραΐτης στο βιβλίο «Διδακτική» το 1880, έκανε τις πρώτες αναφορές που περιγράφουν το οικοπέδο ανέγερσης σχολείων. Ένας χώρος θεωρείται κατάλληλος για ένα σχολικό κτήριο, υποστηρίζει πως θα πρέπει να βρίσκεται σε ένα κεντρικό οικοπέδο, χωρίς υγρασία για λόγους υγιεινής και με καλό ηλιασμό.

Αναφορές για την σχολική αυλή και το ελάχιστο εμβαδόν σύμφωνα με τον αριθμό των μαθητών ένα σχολικό κτήριο, περιέχει το βιβλίο του Κοκκώνη «Οδηγός Αλληλοδιδασκαστικής», όπως επίσης και σε νομικά κείμενα του Υπουργείου Παιδείας. Αναφέρεται επίσης, ότι ένα προαύλιο θα πρέπει να είναι περιφραγμένο και στεγασμένο, έτσι ώστε οι μαθητές να μπορούν να προστατευτούν από τις κακές καιρικές συνθήκες. Υπεύθυνος για την κατασκευή των σχολείων ανέλαβε ο Καλλίας, σύμφωνα με το διάταγμα του 1894 προβλέπεται για 5 τετραγωνικά μέτρα για κάθε μαθητή στον αύλειο χώρο και 2 τετραγωνικά μέτρα για τον στεγασμένο χώρο. Σε εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας, το 1973, ο χώρος για κάθε μαθητή μειώνεται σε 3 τετραγωνικά μέτρα στις πόλεις της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας, ενώ για την υπόλοιπη Ελλάδα ισχύουν τα 4 έως 5 τετραγωνικά μέτρα. Στους χώρους της σχολικής αυλής σύμφωνα με τον ΟΣΚ το 1982, μπορούν να διεξαχθούν εκδηλώσεις όπως γυμναστική, διάλειμμα, αθλητικές εκδηλώσεις, κηποτεχνία. (Ματσαγγούρας 2005)

Την περίοδο 1894-1910 κατασκευάστηκαν ελληνικά σχολεία τα οποία ήταν ομοιόμορφα και είχαν στοιχεία ελληνοκλασικής αρχιτεκτονικής. Την δεκαετία του 1930 υπήρχαν δύο τύποι σχολικών κτηρίων βασισμένα στις κλιματολογικές συνθήκες, το πεδινό και το ορεινό. Μέχρι το 1961 τα δύο αυτά μοντέλα είχαν εφαρμοστεί, δηλαδή μέχρι τη χρονιά που δημιουργήθηκε ο ΟΣΚ, ο οποίος έκανε αναφορά σε ένα «ανοιχτό» σχολείο στην τοπική κοινωνία (Σταμάτης 2011)

Σχετικά με τον αύλειο χώρο, από τα παλαιότερα χρόνια είναι φανερό πως δεν υπήρχε η απαραίτητη προσοχή. Το μοναδικό στοιχείο που ήταν απαραίτητο ήταν η περιφραγή του χώρου για λόγους ασφαλείας των παιδιών και έλεγχος της εισόδου και της εξόδου, αλλά και για συμβολικούς λόγους όπως ο διαχωρισμός του σχολείου από τον υπόλοιπο κοινωνικό χώρο. (Σολομών 1993 , Καλαφάτη 1988) Οι εκπαιδευτικοί για την επίβλεψη των παιδιών κατά την διάρκεια του διαλείμματος, βρίσκονταν σε ένα πιο ψηλό σημείο κοντά στην είσοδο του σχολείου. Η δημιουργία σχολικού κήπου ήταν στα σχέδια, αλλά δεν υλοποιήθηκε και τη θέση του πήρε μία απλή τσιμεντένια αυλή.

Τον 18ο αιώνα ο σχολικός κήπος εισήχθη στα σχολεία αρχικά για να προσφέρει, τη δυνατότητα επαφής των μαθητών με τη φύση, ένα φυσικό εργαστήριο για τα φυσικά μαθήματα, τη κηπουρική.

Εσωτερικός χώρος.

Η εσωτερική διαρρύθμιση της σχολικής αίθουσας ολοκληρώνει και καθορίζει την εικόνα του ελληνικού σχολείου, η οποία υποστηρίζει παραδοσιακές μορφές διδασκαλίας, εμποδίζοντας τις εναλλακτικές μορφές. (Γερμανός 1999)

Η τετράγωνη και η παραλληλόγραμμη αίθουσα είναι οι δύο κυρίαρχοι τύποι παιδαγωγικής τάσης και γίνονται αντιληπτοί ανάλογα με το χώρο που πραγματοποιείται η παιδαγωγική διδακτική. Κάθε τύπος αίθουσας έχει και διαφορετική παιδαγωγική μέθοδο. Η παραλληλόγραμμη αίθουσα ενισχύει τη δασκαλοκεντρική μέθοδο με τις παλιές παιδαγωγικές αντιλήψεις της εποχής. Ενώ σε αντίθεση η τετράγωνη αίθουσα εκφράζει νέες παιδαγωγικές μεθόδους και συναντάται στα πιο πρόσφατα σχολικά κτίρια. Πέρα όμως από τετράγωνα εμφανίζονται και πολυγωνικές και κυκλικές αίθουσες. (Ματσαγούρας 2005)

Προσπάθειες για την επίτευξη του σωστού φωτισμού έγιναν από τον 19ο αιώνα, είτε αυτός είναι φυσικός, είτε είναι τεχνητός. Στις αίθουσες δεν υπήρχε σωστή ακουστική και οι εξωτερικοί θόρυβοι αποσπούσαν την προσοχή των παιδιών στη διδασκαλία, επίσης ήταν ελλιπείς ως προς την επίπλωση.

Η αισθητική μιας παραδοσιακής αίθουσας αντί να προάγει το ωραίο και το λειτουργικό περιορίζεται σε εικόνες και φωτογραφίες με θρησκευτικά θέματα, ιστορικά και της φύσης. Όλα αυτά δεν συμβαδίζουν με τα ενδιαφέροντα των παιδιών, τις εμπειρίες τους και με αυτά που μαθαίνουν. Τα παιδιά βρίσκονται σε μια παραδοσιακή αίθουσα και προσπαθούν να οικειοποιηθούν με το χώρο αυτό και να το χρησιμοποιήσουν με το δικό τους τρόπο. (Γερμανός 1999)

Επιπρόσθετα το κτήριο στο εσωτερικό του αποτελούσε σοβαρό κίνδυνο για ατυχήματα, όπως επίσης τα παράθυρα ήταν παλιά και οι βεράντες απροστάτευτες. Τέλος στους διαδρόμους υπήρχε έλλειψη και οι τοίχοι δεν ήταν βαμμένοι.

2.2. Η διαμόρφωση του χώρου στα σημερινά νηπιαγωγεία.

Εξωτερικός χώρος.

Στην προσχολική ηλικία σύμφωνα με έρευνες που πραγματοποιήθηκαν, τα νήπια δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για τη φύση και τα στοιχεία της, το οποίο προέρχεται από τα βιώματά τους σε αυτή την ηλικία (Συγκολλίτου 2006). Η έλξη ανάμεσα σε παιδί και φύση εμφανίζεται ακόμα και στη λογοτεχνία. Αυτό παρατηρήθηκε από τους ερευνητές Tuan και Hart το 1978 και το 1979 και τα επόμενα χρόνια οι ερευνητές Titman το 1994 και Lindholm το 1995.

Σύμφωνα με έρευνα το 1994 που έγινε σε 39 χώρους προσχολικής μέριμνας και φροντίδας (σχολεία και νοσοκομεία) στη Σουηδία διαπιστώθηκαν ορισμένα θετικά αποτελέσματα από την επαφή των παιδιών με τη φύση. (Συγκολλίτου 2006). Μέσω αυτών αναπτύσσεται η φαντασία τους και τέλος τα παιδιά μεταξύ τους συνεργάζονται αρμονικά. Επομένως υπάρχει βελτίωση των κινητικών δεξιοτήτων των παιδιών.

Παρόλο που ο χώρος της αυλής ανήκει στο σχολείο, δεν του δίνεται η απαραίτητη προσοχή που του αρμόζει και ταυτόχρονα υποτιμάται και το διάλειμμα. Η αυλή προσφέρει στα παιδιά τόσο κινητική εκτόνωση και χαλάρωση, όσο και συλλογικό παιχνίδι και αναπτύσσει τους δεσμούς μεταξύ των παιδιών. Όμως μπορεί να αποτελέσει και κατάλληλο χώρο για εκπαιδευτικές δραστηριότητες και διδασκαλία. (Ταμουτσέλη 1997)

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Γερμανό (1998) σε άλλες χώρες για να υπάρχει οπτική ποικιλία και να τη διαχωρίζουν σε διάφορες ζώνες δραστηριοτήτων, όπως είναι το σκάμμα

με την άμμο, η παιδική χαρά και τα όργανα γυμναστικής, η αυλή είναι διαμορφωμένη με τέτοιο τρόπο. Επίσης για τις μικρές ηλικίες, η ανισόπεδη διαμόρφωση του δαπέδου, οι μικροί λόφοι και οι εναλλαγή χρώματος άμμου και γρασιδιού, αποτελούν θετικά στοιχεία για τη σχολική αυλή. (Κουτσουβάνου και Γιαλαμάς 1999)

Έπειτα από πολλές έρευνες τα παιδιά έχουν δείξει ότι επωφελούνται από το φυσικό περιβάλλον, διότι είναι ένας χώρος με αρκετό πράσινο και έτσι δημιουργείται ένα μικρό οικοσύστημα που μπορεί να προσεγγίσει πεταλούδες, πουλιά και άλλα ακόμα ζώα. Αυτό θα αποτελέσει έναυσμα για νέες δραστηριότητες και δημιουργικό παιχνίδι (Μπότσογλου 2010) Τα παιδιά μένουν σε περιοχές με έντονο το στοιχείο της φύσης αποδεικνύεται ότι είναι πιο ανθεκτικά σε στρεσογόνες καταστάσεις και εμφανίζουν λιγότερο άγχος και μορφές κατάθλιψης, σε αντίθεση με τα παιδιά που μεγαλώνουν στα αστικά κέντρα. Ακόμα στις περιοχές με πράσινο τα παιδιά αισθάνονται πιο ανεξάρτητα και ελεύθερα και είναι πιο επινοητικά σε δημιουργικές δραστηριότητες. (Μπότσογλου 2010)

Σήμερα, αρκετοί παιδαγωγοί συνεχίζουν να πιστεύουν πως η ανάπτυξη της περιβαλλοντικής ηθικής, από τις πολύ νεαρές ηλικίες, καλλιεργείται μέσα από τη σχέση των παιδιών με τη φύση, γι αυτό και είναι υποστηρικτές του σχολικού κήπου. (Pivnick 1994, Hanscom και Leipzig 1994)

Ένας ορθά διαμορφωμένος αύλειος χώρος, παιχνιδότοπος, όπως τον αναφέρει η Μπότσογλου, πρέπει να περιλαμβάνει τον κατάλληλο εξοπλισμό για την ανάπτυξη της κίνησης των παιδιών αλλά και για κοινωνικές αναστροφές. Παιχνίδια όπως είναι οι κούνιες, οι τραμπάλες, οι τσουλήθρες. Επιπλέον ο αύλειος χώρος θα πρέπει να περιλαμβάνει χώρους για παιχνίδι, χώρο για να τρέξουν, όπως και χώρους περιπέτειας για να εξερευνούν τα παιδιά. Τέλος θα πρέπει να υπάρχει ορατότητα για την επίβλεψη των παιδιών από το προσωπικό του σχολείου σε όλες τις περιοχές για την αποφυγή ατυχήματος, ενώ παράλληλα θα πρέπει όλοι οι χώροι να είναι προσβάσιμοι για όλα τα παιδιά, ακόμα και από τα παιδιά με κινητικές δυσκολίες ή άλλες ειδικές ανάγκες. (Μπότσογλου 2010)

Μεγάλη προσοχή απαιτείται στο υλικό επίστρωσης της σχολικής αυλής για τη δική τους τέρψη. Σύμφωνα με στοιχεία από το National Playing Association του 1999, το 36% των ατυχημάτων οφείλονται στο σκληρό δάπεδο, το 24% σε κατασκευές αναρρίχησης, το 19% από κούνιες, το 4% από μονόζυγα. Γι'αυτό το λόγο, τα υλικά που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στον αύλειο χώρο είναι το πριονίδι, τα χαλίκια, τα πλακάκια ή οι τάπητες, το καουτσούκ σε αντίθεση με τα συμπαγή υλικά που είναι επικίνδυνα, όπως για παράδειγμα το γρασίδι, το χώμα και η ασφαλτος, καθώς οι κραδασμοί δεν απορροφούνται. Σύμφωνα με παρατηρήσεις του Brett, Moore και Provenzo 1993, η άμμος και το πριονίδι αποφεύγονται ως υλικά καθώς η συντήρησή τους είναι ακριβή, άλλα όχι τόσο έτσι ώστε να καθοριστεί απαγορευτική.

Πρωταρχικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα ελληνικά νηπιαγωγεία σήμερα, είναι η κτιριακή υποδομή. Έχουν παρατηρηθεί κτίρια τα οποία είναι ακατάλληλα να φιλοξενήσουν παιδιά. Αρκετά από αυτά συστεγάζονται με δημοτικά σχολεία ή δεν έχουν τον δικό τους αύλειο χώρο. Ορισμένα από αυτά στεγάζονται με μαγαζιά. Τα νηπιαγωγεία αυτά διαθέτουν μικρούς χώρους με αποτέλεσμα τα παιδιά να συνωστίζονται, καθώς δεν υπάρχει αυλή και ταυτόχρονα ούτε πράσινο. Ορισμένες φορές, ενώ υπάρχει διαθέσιμη αυλή, η νηπιαγωγός δεν την αξιοποιεί για την ενασχόληση των παιδιών, στον αντίποδα υπάρχουν και περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχουν τα απαραίτητα εργαλεία για να τον αξιοποιήσουν.

Εσωτερικός χώρος.

Η Maria Montessori θεωρούσε ότι υπάρχει συνεχής αλληλεπίδραση του παιδιού με τον χώρο στον οποίο βρίσκεται και διαμορφώνει. Η ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των παιδιών υλοποιείται μέσα από την κάθε δραστηριότητα, όπου το παιδί έρχεται σε επαφή με το περιβάλλον, έτσι μεταφέρει όλη του την αγάπη στο περιβάλλον και τους συμμαθητές του. Με βάση τις ανάγκες των παιδιών, πρέπει να είναι ειδικά διαμορφωμένος ο εξοπλισμός της τάξης και το ίδιο το περιβάλλον. Τα νήπια θα πρέπει να νιώθουν άνετα στο χώρο του σχολείου, αλλά και να βρίσκουν κίνητρα να ασχοληθούν με μια δημιουργική δραστηριότητα και να παίξουν. (Montessori 1986).

Η προώθηση των εκπαιδευτικών στόχων πραγματοποιείται μέσω της διάταξης των επίπλων στον σχολικό χώρο, την αισθητική μέσα σε αυτόν, καθώς επίσης και η ευελιξία που διαθέτει. Μέσα από την αξιοποίηση των περιεχόμενων των μαθημάτων με έργα και ιδέες των παιδιών, μπορεί η σχολική αίθουσα να διακοσμηθεί. (Σταμάτης 2011)

Από τον 19ο αιώνα γίνεται λόγος για τον ορθό φωτισμό της αίθουσας. Εκτός όμως από τον τεχνητό φωτισμό έχουμε και τον φυσικό ο οποίος μπορεί να είναι φυσικός μονοπλάγιος ή αμφιπλάγιος ανάλογα την περίπτωση. Οι μαθητές εξαιτίας της υπερβολικής έντασης τεχνητού φωτισμού μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα την μυωπία ή την κύφωση. Οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιώντας τις κουρτίνες μπορούν να ρυθμίζουν το φωτισμό με μέσα στην αίθουσα.

Όσον αφορά την ακουστική της τάξης, δεν πρέπει να ξεπερνά τα 55 db. Η αίθουσα δεν χρειάζεται να είναι πολύ μεγάλη, καθώς έτσι γίνεται εύκολα η αντήχηση. Με τον τρόπο αυτό μπορούν να υπάρχουν στην αίθουσα επιφάνειες μαλακές, όπως για παράδειγμα το χαλί, οι κουρτίνες, όπου έχουν τη δυνατότητα να απορροφούν τον ήχο. Έτσι τα παιδιά θα μπορούν να ακούσουν και σε χαμηλή ένταση και δεν θα δυσκολεύονται. Αυτό θα έχει θετικό αντίκτυπο στη συμμετοχή του παιδιού στη διδασκαλία και στη συμπεριφορά του. Σύμφωνα με τις έρευνες των Γεωργία 1995 και Συγκολλίτου 1997, έδειξαν πως ένα θορυβώδες περιβάλλον αυξάνει την επιθετικότητα του μαθητή. (Ματσαγγούρας 2005)

Οι σχολικοί χώροι πρέπει να είναι άνετοι, λειτουργικοί και όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως με σωστό φωτισμό καθώς και με ηχομόνωση για να μην αποσυγκεντρώνονται από διάφορα ερεθίσματα από το περιβάλλον τους. Θα πρέπει να υπάρχει ο κατάλληλος εξοπλισμός, προκειμένου να διασφαλίζεται η σωστή υγιεινή του χώρου, να είναι ένα ευχάριστο περιβάλλον και να είναι ασφαλής. Απαραίτητος είναι ο σύγχρονος εξοπλισμός και παιδαγωγικά υλικά που να είναι επαρκή για όλα τα παιδιά και μέσω αυτών των υλικών να παρέχονται νέα κίνητρα για μάθηση και ικανότητες. (Σταμάτης 2011)

Οι ανοιχτοί χώροι προκαλούν θόρυβο, όμως παράλληλα ενισχύουν την αργή κινητικότητα και την ομαδική ευελιξία στο χώρο του νηπιαγωγείου. Σε αντίθεση με τους μεγάλους χώρους, οι μικροί χώροι βοηθούν στην καλύτερη αλληλεπίδραση των παιδιών μεταξύ τους και έτσι δημιουργούνται καλύτερες φιλικές σχέσεις, καθώς επίσης και στη συγκέντρωσή τους στις δραστηριότητες. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί την δεκαετία του 1970, τα μεγάλα σχολεία αν και είχαν παραπάνω βοηθητικούς χώρους, είχαν όμως και σαν αποτέλεσμα ο μαθητής να απομονώνεται και κατά αυτόν τον τρόπο να αναπτύσσει επιθετική συμπεριφορά και να γίνεται παθητικός παρατηρητής. Στα μικρότερα σχολεία το φαινόμενο αυτό δεν παρατηρείται, οι μαθητές είχαν ισχυρότερα κίνητρα και κινητοποιούνταν πιο εύκολα με αποτέλεσμα να ενισχύεται η κοινωνικοποίησή τους.

Το εσωτερικό της αίθουσας του νηπιαγωγείου είναι διαμορφωμένο σε γωνίες μάθησης. Τα συμπεράσματα από την έρευνα της Shapiro το 1975, έδειξαν ότι τα παιδιά και οι νηπιαγωγοί δεν περνούν τον ίδιο χρόνο στις γωνίες. Τα παιδιά αφιερώνουν τον περισσότερο χρόνο από τον χρόνο τους σε γωνίες, όπως είναι το κουκλόσπιτο, μαγαζάκι, οικοδομικό υλικό, ενώ οι νηπιαγωγοί στις γωνίες της ζωγραφικής και εικαστικής δημιουργίας. Οι νηπιαγωγοί πρέπει να καθοδηγούν και να επιβλέπουν περισσότερο τη γωνία της ζωγραφικής παρά τις γωνίες με το ελεύθερο παιχνίδι. Αυτό προκύπτει από την έρευνα 19 της Shapiro. (Σιβροπούλου 1997)

Οι γωνίες στο νηπιαγωγείο είναι οριοθετημένες περιοχές στην αίθουσα και δείχνουν την οργάνωση της τάξης βοηθώντας στη σωστή λειτουργία του χώρου. Κατά τη διάρκεια του ελεύθερου παιχνιδιού τα παιδιά είναι αυτά που επιλέγουν σε ποιά γωνιά θα πάνε, ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους. Επιπλέον η δυνατότητα αναδιαμόρφωσης της γωνίας είναι εφικτή, αφού δεν είναι σταθερές. Τις γωνίες, οι οποίες μπορεί να είναι μόνιμες και εποχιακές ή περιοδικές, η νηπιαγωγός διαμορφώνει ανάλογα με τις ασχολίες των παιδιών. Τα παιδιά μπορούν σε συνεργασία με την νηπιαγωγό να δημιουργήσουν την γωνία που αυτά επιθυμούν. Οι μεγάλες γωνίες που προορίζονται για 5-8 νήπια είναι συνήθως οι πιο θορυβώδεις και με αδρή κινητικότητα, ενώ οι γωνίες που είναι πιο μικρές, 2-3 άτομα, είναι πιο ήσυχες και συμμετέχουν περισσότερο στην δημιουργική εργασία.

Αναπόσπαστο κομμάτι κατά την διάρκεια της σχολικής ζωής των παιδιών είναι τα υλικά που είναι διαθέσιμα στον σχολικό χώρο. Τα υλικά αυτά είναι ο πηλός, η πλαστελίνη, οι νερομπογιές, οι κηρομπογιές, τα χρώματα και αποτελούν τα μέσα που συνδέουν τον εσωτερικό κόσμο των παιδιών με τον εξωτερικό κόσμο. Τα υλικά θα πρέπει να είναι ευέλικτα για να μπορούν τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν την φαντασία τους. Υπάρχουν υλικά όμως που δεν είναι ευέλικτα, όπως είναι τα αυτοκινητάκια, οι κούκλες, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν μωρά. Έτσι τα παιδιά αναπτύσσουν και εκφράζονται με μη λεκτικό τρόπο. (Cohen et al. 2001)

2.3. Το σφάλμα στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό του ελληνικού νηπιαγωγείου.

Δημιουργείται το ερώτημα αν οι δυνατότητες της παιδαγωγικής διάστασης της σχέσης του παιδιού με το χώρο αξιοποιούνται στο ελληνικό νηπιαγωγείο. Ιδιαίτερα, αν συμβάλλουν στην διαμόρφωση εκπαιδευτικών τόπων στην τάξη και ενισχύουν τις διαδικασίες εκπαιδευτικής επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, μέσω της διαρρύθμισης και του τρόπου χρήσης του χώρου στην αίθουσα διδασκαλίας.

Η τυπική αίθουσα του ελληνικού νηπιαγωγείου απαρτίζεται από δύο κατηγορίες. Η πρώτη, που στην γλώσσα των νηπιαγωγών αποκαλείται παρεούλα, αποτελεί κυρίως το περιβάλλον για τις δραστηριότητες που οργανώνονται και καθοδηγούνται από την/τον εκπαιδευτικό. Η παρεούλα περιλαμβάνει καθίσματα όπου είναι τοποθετημένα περιμετρικά, έτσι ώστε να ευνοεί την επικοινωνία και την ανάπτυξη του διαλόγου. Τα χαρακτηριστικά της οργάνωσης και της χρήσης της παρεούλας όμως λειτουργούν με περιορισμούς, τα καθίσματα χωρίς την πλάτη προκαλούν γρήγορα κόπωση στα παιδιά, ενώ ο τρόπος χρήσης του χώρου έχει μικρό βαθμό αλληλεπίδρασης. Στις περισσότερες περιπτώσεις, στην παρεούλα αναπτύσσεται κατευθυνόμενος διάλογος που περιορίζει την πρωτοβουλία και τον αυθορμητισμό των παιδιών και οδηγεί γρήγορα σε πτώση του ενδιαφέροντός τους και σε

ανία. Και, φυσικά, λείπει τελείως ο συσχετισμός των χαρακτηριστικών του χώρου με τον κόσμο της φαντασίας. (Γερμανός, Δ. 1999)

Η δεύτερη κατηγορία χώρου είναι οι γωνιές, μικροπεριβάλλοντα τα οποία έκαναν την πρώτη τους εμφάνιση στο αγγλικό νηπιαγωγείο τη δεκαετία του 1920, με σκοπό την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Οι γωνιές έχουν προσδιορίζονται αποκλειστικά και μόνο από το θέμα μιας δραστηριότητας και δίνουν στο χώρο μια δυνατότητα λειτουργίας που συνδέεται με το θέμα της γωνιάς. Οι ποικίλες δραστηριότητες που είναι εφικτές στην αίθουσα μειώνονται σημαντικά, καθώς η εξειδίκευση στη διαμόρφωση και στον εξοπλισμό μιας γωνιάς περιορίζει τις δυνατότητες ευελιξίας του χώρου. Για παράδειγμα, στη γωνιά με θέμα το «οικοδομικό υλικό», είναι δυνατό να γίνουν μόνο δραστηριότητες κατασκευών με τα αντίστοιχα παιχνίδια, στη γωνιά της μουσικής είναι δυνατό να γίνουν μόνο δραστηριότητες που σχετίζονται με την μουσική. Είναι ανέφικτο το αντίθετο, δηλαδή, για παράδειγμα, να γίνουν στη γωνιά της μουσικής δραστηριότητες με το οικοδομικό υλικό ή δραστηριότητες εικαστικών, στη γωνιά του «οικοδομικού υλικού». Οι γωνιές αποτελούν μονολειτουργικούς χώρους, καθώς επειδή μπορούν να λειτουργήσουν μόνο με έναν τρόπο, αυτόν που συσχετίζεται με το θέμα του.

Όπως έδειξαν έρευνες στις γωνιές ο μονολειτουργικός χαρακτήρας του χώρου ευνοεί την τυποποίηση των μορφών αυθόρμητου παιχνιδιού, γ'αυτό το λόγο τα παιδιά να κουράζονται γρήγορα εξαιτίας της επανάληψης δραστηριοτήτων με το ίδιο θέμα. Έτσι, αποφεύγουν να απασχολούνται στις γωνιές. Τα παιδιά επανέρχονται στις γωνιές χρησιμοποιώντας τις με εναλλακτικούς τρόπους. Το χειρότερο, όμως, είναι ότι οι γωνιές μοιάζουν να συρρικνώνουν τη σχέση του παιδιού με τον κόσμο της φαντασίας, επειδή δεν προσφέρουν στο παιδί την υλική βάση για να αναπτύξει δημιουργικά το παιχνίδι του. (Γερμανός, Δ. 2006)

Έτσι, στο νηπιαγωγείο αν και ο χώρος του περιλαμβάνει μια ποικιλία μικροπεριβαλλόντων και εξοπλισμού, δεν μπορεί να αξιοποιηθεί δημιουργικά γιατί χαρακτηρίζεται από τυποποίηση στην οργάνωσή του και στερεότυπους τρόπους στη χρήση του. Ο χώρος της αίθουσας διδασκαλίας περιορίζει τη δυναμική της εκπαιδευτικής διαδικασίας για δύο λόγους: είναι στατικός από λειτουργική άποψη, διότι ευνοεί την ανάπτυξη συγκεκριμένου μικρού αριθμού δραστηριοτήτων και γίνεται γρήγορα αδιάφορος για τα παιδιά, επειδή ο εξοπλισμός και η αισθητική του σχεδόν δεν σχετίζονται με τον κόσμο της φαντασίας του παιδιού, ούτε καθορίζονται με τη συμμετοχή του. Οι επιλογές του δασκάλου περιορίζονται από τον στατικό χαρακτήρα του χώρου, επειδή τον διευκολύνει να αναπτύξει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα βασισμένο στις κατευθυνόμενες δραστηριότητες της παρεούλας και με θέματα που ορίζουν οι γωνιές.

Η εφαρμογή ενός εμπλουτισμένου εκπαιδευτικού προγράμματος, σύμφωνα με το νέο αναλυτικό πρόγραμμα, είναι εφικτή μόνο εφόσον τροποποιηθούν η διαρρύθμιση, η αισθητική, ο εξοπλισμός και ο τρόπος χρήσης του χώρου. Αυτό δεν είναι υλοποιήσιμο αν διατηρηθεί η σημερινή αντίληψη στο σχεδιασμό του σχολικού του χώρου, όπου στηρίζεται στις γωνιές για τη σύνδεση του παιδιού με τον κόσμο της φαντασίας και την ανάπτυξη της δημιουργικότητάς του. Αν διατηρηθεί η αρχή σχεδιασμού των χώρων, ο εμπλουτισμός μιας λειτουργικής αίθουσας θα ήταν εφικτός μόνο εάν οι γωνιές αντικαθίστανται πολύ συχνά από άλλες. Η βασική αιτία δεν είναι η έλλειψη χρημάτων (που οπωσδήποτε αποτελεί σημαντικό πρόβλημα στο ελληνικό νηπιαγωγείο), αλλά το ότι η γκάμα διαφορετικών θεμάτων για τις γωνιές είναι περιορισμένη, πράγμα που δεν επιτρέπει να εμφανίζονται συχνά νέες,

διαφορετικές γωνίες, ακόμα και αν υπάρχουν τα μέσα. (Γερμανός, Δ. 1999). Ο χώρος του σημερινού ελληνικού νηπιαγωγείου στιγματίζεται από τα τέσσερα γνωρίσματα που διέπουν το συνδυασμένο πρότυπο σχολικού χώρου και εκπαιδευτικής διαδικασίας που επικρατεί ακόμα στην Ελλάδα: την κυριαρχία των στερεότυπων, το χαμηλό βαθμό πολυπλοκότητας, τη μονολειτουργική ποιότητα και την εσωστρέφεια του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος. (Γερμανός, Δ. 2010)

Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα είναι ανοιχτό στις σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις, ο σχεδιασμός του χώρου δεν παίρνει υπόψη του την παιδαγωγική διάσταση της σχέσης του παιδιού με το χώρο και δεν ευνοεί την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού προσανατολισμού που θα έπρεπε να υποστηρίζει.

2.4. Στόχοι του παιδαγωγικού ανασχεδιασμού του σχολικού χώρου.

Ο κεντρικός στόχος του παιδαγωγικού ανασχεδιασμού ώστε να γίνει εφικτή η εφαρμογή συνεργατικών παιδαγωγικών προσεγγίσεων, αναλύεται σε τρεις επιμέρους στόχους:

- από παιδαγωγική άποψη, ο ανασχεδιασμός πρέπει να ενισχύει την εφαρμογή ομαδοκεντρικών μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης στην τάξη, με έμφαση στη συνεργατική μάθηση. (Johnson, D.W. & Johnson, R.T. 1989).
- από ψυχοκοινωνική άποψη, συμβάλλει στη διαμόρφωση της σχολικής τάξης μέσω της συλλογικότητας η οποία στηρίζεται στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, της ευχαρίστησης, καθώς και στην αλληλεπίδρασή τους με το κοινωνικό και το πολιτιστικό περιβάλλον του σχολείου.

Η σύνδεση των μορφών και των λειτουργιών του χώρου με τον κόσμο της φαντασίας του παιδιού, στο πλαίσιο αυτό έχει μεγάλη σημασία.

- από αρχιτεκτονική άποψη, ο χώρος πρέπει να θα διευκολύνει την ανάπτυξη της δυναμικής η οποία χαρακτηρίζει την επιζητούμενη σύγχρονη μορφή του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος.

Οι τρεις επιμέρους στόχοι είναι αλληλεξάρτητοι μεταξύ τους, γι' αυτό και ο παιδαγωγικός ανασχεδιασμός τους προσεγγίζει ταυτόχρονα. Με την ταυτόχρονη υλοποίησή τους επιδιώκεται η αναβάθμιση της δυναμικής της εκπαιδευτικής διαδικασίας, με έμφαση στην ενεργητική συμμετοχή του παιδιού, τη δημιουργία νέων κέντρων ενδιαφέροντος στην τάξη, τη διεύρυνση των μορφών δράσης και των εκπαιδευτικών σχέσεων.

Ο παιδαγωγικός ανασχεδιασμός του χώρου επιχειρεί προς τρεις κατευθύνσεις για την υλοποίηση αυτών των στόχων, όπου εφαρμόζονται μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας και στον υπόλοιπο χώρο του νηπιαγωγείου, εσωτερικό και υπαίθριο. Αυτές οι κατευθύνσεις είναι:

A) Ο εμπλουτισμός του χώρου με ερεθίσματα μάθησης.

Ο χώρος πρέπει να προσφέρει ένα πλούτο ερεθισμάτων, οπτικών, ακουστικών, κιναισθητικών. Τα ερεθίσματα του χώρου έχουν τριπλή χρησιμότητα:

- προσφέρουν πληροφορίες στο παιδί οι οποίες σχετίζονται με τον κόσμο και τα φαινόμενα που το περιβάλλουν, το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος και τα ενδιαφέροντα του ίδιου του παιδιού.
- καλλιεργούν την ευαισθησία του παιδιού και το οδηγούν σε ένα δρόμο προς την αισθητική και πολιτιστική του ωρίμανση.
- προσφέρουν στο παιδί δυνατότητες για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων.

Όπως προαναφέραμε, τα ερεθίσματα μπορούν να συνδεθούν με τη μάθηση και να αποτελέσουν οργανικό τμήμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

B) Η διαμόρφωση μικροπεριβαλλόντων συνεργατικής επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης.

Ο χώρος για την ανάπτυξη των παιδαγωγικών και ψυχοκοινωνικών συνιστωσών της συνεργατικής μεθόδου, πρέπει να προσφέρει υλικές προϋποθέσεις. Στην πράξη, αυτό συνεπάγεται με τις αλλαγές στην οργάνωση του χώρου που θα ευνοούν την ανάπτυξη του διαλόγου, ως μορφή επικοινωνίας, της συνεργασίας, και ως μορφή αλληλεπίδρασης. Παράλληλα, πρέπει να αναπτυχθεί μια νέα αντίληψη για τη χρήση του χώρου στην τάξη, ώστε να αξιοποιηθούν προς τη συνεργατική κατεύθυνση οι νέες συνθήκες χώρου που θα προκύψουν. Οι βασικές αλλαγές ως προς την οργάνωση και τη χρήση του χώρου είναι:

- η δημιουργία μικροπεριβαλλόντων μέσω της αναδιάταξης των επίπλων.
 - την επικοινωνία μεταξύ των παιδιών – μελών μιας μικρής ομάδας
 - τον διπλό προσανατολισμό του μικροπεριβάλλοντος ως προς το εσωτερικό της ομάδας, και ως προς την υπόλοιπη τάξη, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η εκπαιδευτική επικοινωνία και αλληλεπίδραση και προς τα δύο αυτά επίπεδα.
- η διαμόρφωση ειδικού χώρου
 - για κάθε ομάδα της τάξης
 - για κάθε παιδί της τάξης (προσωπικός χώρος)
- η ιδιότητα της ευελιξίας στο χώρο, δηλαδή αξιοποιώντας τον ίδιο εξοπλισμό, κάνοντας εναλλακτικές διατάξεις στον ίδιο χώρο. Η ευελιξία επιτρέπει την ανάπτυξη πολλών διαφορετικών σχημάτων εκπαιδευτικής επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης που διευκολύνουν την εναλλαγή των διδακτικών προσεγγίσεων
- η δημιουργία θετικού ψυχολογικού κλίματος στην τάξη
- η δυνατότητα των παιδιών να παρεμβαίνουν στο χώρο, μόνα τους ή και ομαδικά, να τον διαμορφώνουν και να τον διακοσμούν, έτσι ώστε να τον συνδέουν με τα κέντρα ενδιαφέροντός τους και να τον οικειοποιούνται.

2.5. Οι τέσσερις κανόνες του παιδικού ανασχεδιασμού.

Σχετικά με τον παιδαγωγικό ανασχεδιασμό του χώρου και τις πιλοτικές εφαρμογές σε εβδομήντα περίπου σχολικές μονάδες στην Ελλάδα και την Κύπρο, από το 1996 έως σήμερα, διαπιστώθηκε ότι η χρήση της μεθόδου στηρίζεται σε τέσσερις βασικούς κανόνες.

1ος κανόνας: η οργάνωση του χώρου σε περιοχές.

Ο κανόνας αυτός αφορά τη διαρρύθμιση του χώρου. Αναφερθήκαμε ήδη στα προβλήματα που δημιουργεί η σημερινή προσέγγιση της οργάνωσης του χώρου στο ελληνικό νηπιαγωγείο, η οποία επιβάλλεται να ανατραπεί επειδή υιοθετεί τη χρήση μόνο λειτουργικών και στατικών μικρο περιβαλλόντων. Μια πολύ ενδιαφέρουσα άποψη είναι εκείνη που εφαρμόζεται από το Hi-Score και οργανώνει το χώρο σε περιοχές (areas), όπως είναι οι περιοχές της γραφής, της ανάγνωσης, των μαθηματικών κλπ., οι οποίες ορίζονται με βάση τα γνωστικά αντικείμενα. (, Γερμανός, Δ., 2006). Ωστόσο, πρέπει να ληφθεί υπόψη για την οργάνωση του χώρου πρέπει και ένα δεύτερο κριτήριο, εκτός από τις απαιτήσεις των γνωστικών αντικειμένων του αναλυτικού προγράμματος. Το κριτήριο αυτό αναφέρεται άμεσα στη συνεργατική προσέγγιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και είναι οι τρόποι

συνύπαρξης και δραστηριοποίησης στην τάξη. Τρεις είναι οι τρόποι στη συνεργατική τάξη: α) τα παιδιά να απασχολούνται μόνα τους αλλά και συνυπάρχουν «παράλληλα», χωρίς να συνεργάζονται, β) να συνεργάζονται σε μικρές ομάδες και γ) να λειτουργούν ως μια ενιαία ομάδα. Οι εναλλαγές μεταξύ των τριών τρόπων ανταγωνίζονται τη μονολειτουργική χρήση του χώρου, διότι συνδέονται με μορφές επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης της συνεργατικής διδασκαλίας.

Με βάση τον 1ο κανόνα, στην αίθουσα διαμορφώνονται πέντε περιοχές. Οι περιοχές αυτές προσδιορίζονται μέσα από την συνδυαστική των κριτηρίων και είναι οι εξής:

- περιοχές, με βασικό κριτήριο τον τρόπο συνύπαρξης των παιδιών και ανάπτυξης των δραστηριοτήτων, στις οποίες μπορούν να διδαχθούν όλα τα γνωστικά αντικείμενα, με τη χρήση του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού είναι:
 - οι μικρές, όπου τα παιδιά δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο της ομάδας τους, αλλά και ατομικά, χωριστά το ένα από το άλλο και
 - της μεγάλης ομάδας.
- οι περιοχές με βασικό κριτήριο την πρόσβαση στις πηγές της πληροφορίας, στις οποίες μπορούν να αναπτυχθούν οι δραστηριότητες τόσο ατομικά, όσο και ομαδικά είναι:
 - των νέων τεχνολογιών (αναζήτηση της πληροφορίας, επεξεργασία της και σύνθεσή της μέσα από ατομικές ή ομαδικές εργασίες) και
 - της βιβλιοθήκης.
- η περιοχή δημιουργικών απασχολήσεων και αναψυχής, μπορούν να γίνουν και οι τρεις κατηγορίες δραστηριοτήτων. Η περιοχή αυτή προσφέρεται περισσότερο από τις άλλες (Εικόνα 2).

Εικόνα 2: Περιοχές στην αίθουσα του νηπιαγωγείου*

A: Περιοχή των ομάδων, B: Περιοχή της ομάδας-τάξης («παρεούλα»), Γ: Περιοχή δημιουργικών απασχολήσεων και αναψυχής.

1: Τραπέζια εργασίας σε διάταξη ομάδας 4 ατόμων (διάταξη που αναπροσαρμόζεται ανάλογα με τις ανάγκες της εκπαιδευτικής διαδικασίας), 2: Βιβλιοθήκες, 3: Το «σπιτάκι»,

4: Το «σπίτι που μπαίνουμε όταν θέλουμε να μείνουμε μόνοι», 5: Κιόσκι, 6: Το «πάτωμα που βουλιάζει όταν περπατάμε».

* Παιδαγωγικός ανασχεδιασμός του συγκροτήματος νηπιαγωγείων της οδού Βοσπόρου 66, Αίθουσα 1, Θεσσαλονίκη. Μελέτη, επίβλεψη υλοποίησης: Δ. Γερμανός, 2003.

2ος κανόνας: η ύπαρξη ευελιξίας στο χώρο.

Η δυνατότητα μετατροπής του χώρου χωρίς να προαπαιτούνται αλλαγές στο σχήμα, το μέγεθος και τον εξοπλισμό του, οφείλεται στην ευελιξία. Ο σχολικός χώρος θεωρείται ευέλικτος, όταν η διαρρύθμιση και η αισθητική του μπορούν να αξιοποιηθούν με πολλούς εναλλακτικούς τρόπους (κυρίως χάρη στη δυνατότητα εφαρμογής εναλλακτικών διατάξεων στην επίπλωση), για να ενσωματωθούν στον τρόπο λειτουργίας της τάξης μορφές από εκπαιδευτικές αλληλεπιδράσεις και πρακτικές που αναδύονται ενώ δεν είχαν προβλεφθεί. (Dudek, M. 2000). Η ευελιξία επειδή συμβάλλει στην ανάπτυξη τόσο των διαφορετικών μορφών διδασκαλίας, όσο και της ελευθερίας και της φαντασίας στη χρήση του χώρου, αντιμάχεται τα στερεότυπα στην οργάνωση και τη χρήση του. Για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών τόπων στην τάξη είναι προφανής η σημασία της. Θα ήταν αδύνατο να έχουμε ευελιξία, αν τα παιδιά δεν είχαν τη δυνατότητα της ελευθερίας στη χρήση του χώρου.

3ος κανόνας: η δημιουργία οικείας ατμόσφαιρας.

Η αλλαγή των σχέσεων του παιδιού με το χώρο, οδηγεί στη λειτουργική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, καθώς πρέπει να συμπληρωθεί με την αποκατάσταση ενός «ευ ζην» στο σχολικό χώρο. Φυσικά, αυτό εξαρτάται από την ποιότητα των εκπαιδευτικών σχέσεων και διαδικασιών. Ωστόσο, η συμβολή του χώρου είναι σημαντική και βασίζεται στην οργάνωση και τη χρήση του χώρου, με την ενεργητική συμμετοχή του παιδιού.

Από την πλευρά της οργάνωσης του χώρου, το εκπαιδευτικό περιβάλλον πρέπει να είναι όμορφα δομημένο, φιλικό προς το παιδί και ευχάριστο. Πρώτο βήμα είναι η αισθητική αναβάθμιση του χώρου, που βασίζεται στη μελέτη του αντιληπτικού και του χρωματικού ερεθίσματος που προσφέρει ο χώρος. Αναφέρεται κυρίως στην ποικιλία και τη χρωματική αρμονία του οπτικού ερεθίσματος, το οποίο πρέπει να παραπέμπει στα χαρακτηριστικά της κατοικίας. Στο επίπεδο του σχεδιασμού, η αναφορά στην κατοικία επιτυγχάνεται με την επιλογή των υλικών, των σχημάτων, των μεγεθών και των χρωμάτων για τα έπιπλα, τον εξοπλισμό και τις επενδύσεις. Σημαντικός είναι και ο χειρισμός του φυσικού και τεχνητού φωτισμού τόσο για την αποκατάσταση σωστών οπτικών συνθηκών λειτουργίας στο χώρο, όσο και για τη δημιουργία μιας φιλικής «ατμόσφαιρας» στο περιβάλλον (Weinstein C.S., David T.C.1987). Με τις παρεμβάσεις αυτές, η οργάνωση του χώρου μπορεί να συνεισφέρει α) στην καλλιέργεια της ευαισθησίας και στην αισθητική ωρίμανση του παιδιού αλλά και του εκπαιδευτικού και β) στη δημιουργία ενός θετικού κλίματος στην τάξη (εικόνα 3).

Από την πλευρά της χρήσης του χώρου, το παιδί πρέπει να έχει τη δυνατότητα να παρεμβαίνει, μόνο του ή σε ομάδες, με ή χωρίς τη συνεργασία του εκπαιδευτικού, και να προσαρμόζει τον χώρο στα δικά του κέντρα ενδιαφέροντος. Οι παρεμβάσεις αυτές πρέπει να γίνονται με συνεργατικές διαδικασίες και να εντάσσονται στο πρόγραμμα και τη σχολική ζωή της τάξης. (Γερμανός, Δ. 2006)

Εικόνα 3: Αποψη της αίθουσας της εικόνας 2

1: Τραπέζια των ομάδων, 2: Βιβλιοθήκες, 3: Το «σπιτάκι», 4: Το «σπίτι που μπαίνουμε όταν θέλουμε να μείνουμε μόνοι», 5: Το κιόσκι, 6: «Παράθυρα» (προσομοίωση παραθύρων στον τοίχο με φώτα σε σχήμα φεγγαριού και αστεριών)

4ος κανόνας: η δημιουργία μικρο περιβαλλόντων για το άτομο και την ομάδα.

Στο ανασχεδιασμένο χώρο της τάξης τα παιδιά πρέπει να έχουν την δυνατότητα να βρίσκουν έτοιμα από πριν ή να δημιουργούν μικροπεριβάλλοντα για τα ίδια και την ομάδα τους. Το γεγονός αυτό διευκολύνει την εναλλαγή μεταξύ συνεργατικών και των ατομικών μορφών δραστηριοποίησης και είναι απαραίτητο για τη συνεργατική λειτουργία της τάξης. Παράλληλα, τα παιδιά έχουν την δυνατότητα να οικειοποιηθούν το χώρο τους. Τέλος, σε μικροπεριβάλλοντα που είναι δημιουργημένα «στα μέτρα του», το παιδί είναι πολύ πιο εύκολο να δημιουργήσει και να συμβάλει στη δημιουργία εκπαιδευτικών τόπων στην τάξη του (εικόνες 4 & 5). Ο τέταρτος κανόνας έρχεται σε αντιπαράθεση με τα στερεότυπα και τη χαμηλή πολυπλοκότητα του χώρου που χαρακτηρίζουν το ελληνικό σχολείο και παράλληλα συμβάλει στη δημιουργία θετικού ψυχολογικού κλίματος στην τάξη.

Εικόνα 4: «Φωλίτσα» κάτω από παράθυρο*

*Παιδαγωγικός ανασχεδιασμός του Παιδικού Κέντρου του ΑΠΘ. Αίθουσα 1, Θεσσαλονίκη. Μελέτη, επίβλεψη υλοποίησης: Δ. Γερμανός, 2007.

Εικόνα 5: Το παιδί σχηματίζει τον τόπο του, χρησιμοποιώντας το χώρο*

*Παιδαγωγικός ανασχεδιασμός του Παιδικού Κέντρου του ΑΠΘ. Αίθουσα 10, Θεσσαλονίκη. Μελέτη, επίβλεψη υλοποίησης: Δ. Γερμανός, 2008.

Κεφάλαιο 3

3.1. Μακέτα του δικού μου φανταστικού νηπιαγωγείου.

Εικόνα 6: Πινακίδα νηπιαγωγείου.

Εικόνα 7: Πρόσωση νηπιαγωγείου.

Εικόνα 8: Αριστερή μεριά νηπιαγωγείου.

Εικόνα 9: Πάνω όψη νηπιαγωγείου.

Εικόνα 10: Αίθουσα διδασκαλίας 1η.

Εικόνα 11: Αίθουσα διδασκαλίας 2η.

Εικόνα 12: Κουζίνα.

Εικόνα 13: Τουαλέτα κάτω ορόφου.

Εικόνα 14: Αίθουσα ύπνου.

Εικόνα 15: Διάδρομος.

Εικόνα 16: Γραφείο διευθυντή.

αλέτα πάνω ορόφου.

Εικόνα 18:

Ιατρείο - Γραφείο ψυχολόγου.

Εικόνα 19: Αυλή.

3.2. Δημιουργία εκπαιδευτικών τόπων στον χώρο.

Για την διαμόρφωση των κατάλληλων μικρο περιβαλλόντων, είναι απαραίτητες οι συχνές αλλαγές. Αυτές προκύπτουν από την πλευρά της οργάνωσης του χώρου, την ιδιότητα της ευελιξίας και τη χρήση ερεθισμάτων και σημείων αναφοράς από τον κόσμο της φαντασίας.

Απαραίτητο συμπλήρωμα των προϋποθέσεων που διαμορφώνονται με την οργάνωση του χώρου, είναι η δυνατότητα των παιδιών να παρεμβαίνουν στο χώρο τους και να τον προσαρμόζουν στα δικά τους κέντρα ενδιαφέροντος. Ο εκπαιδευτικός, μόνος του ή και σε συνεργασία με τα παιδιά, για να προγραμματίζει την δημιουργία εκπαιδευτικών τόπων για συγκεκριμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, μπορεί να αξιοποιήσει τις δυνατότητες που προσφέρει η απελευθέρωση της σχέσης του παιδιού με το χώρο. Σύμφωνα με έρευνες σε ελληνικά νηπιαγωγεία έδειξαν ότι ο σχεδιασμός στην αίθουσα εκπαιδευτικών τόπων για τη διδασκαλία νέων εννοιών μέσα από εκπαιδευτικά παιχνίδια οργανωμένα και με τη συνεργασία των παιδιών, έχει πολλά πλεονεκτήματα.

Ο εκπαιδευτικός τόπος αποτελούνταν από μια ενότητα χώρου και δραστηριοτήτων, που περιλάμβανε α) μια προσωρινή διαμόρφωση του χώρου βασισμένη στη χρήση σημειολογικών μεταλλάξεων και β) ένα σενάριο εκπαιδευτικού παιχνιδιού προσανατολισμένο στη διδασκαλία των νέων εννοιών. Χάρη στην εκπαιδευτική αξιοποίηση των σχέσεων χώρου, τα παιδιά αποκτούσαν εμπειρίες χώρου συναρτημένες με τις έννοιες προς διδασκαλία, γεγονός που ενίσχυε αποφασιστικά τη διαδικασία μάθησης.

Ο εκπαιδευτικός τόπος λειτούργησε ως υλικό πεδίο αγωγής που οδήγησε σε υψηλό ποσοστό κατάκτησης της νέας γνώσης, μέσα από μια διαδικασία που συνδύαζε την ευχαρίστηση του παιδιού με τη συμμετοχή του σ' αυτή τη νέου τύπου εκπαιδευτική διαδικασία. (Γερμανός, Δ., 1997). Αντίστοιχες προτάσεις υπάρχουν εδώ και πολλά χρόνια στη διεθνή βιβλιογραφία και αφορούν τη δημιουργία περιβαλλόντων μάθησης (learning environments ή learning spaces) σε υπαίθριο κυρίως χώρο τόσο του σχολείου, όσο και της πόλης. (Stine, Sh. 1997).

Κεφάλαιο 4

4.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.

Η παρούσα ερευνητική εργασία αποτελεί μια προσπάθεια μελέτης σχετικά με την διαμόρφωση των χώρων στα σύγχρονα νηπιαγωγεία. Συγκεκριμένα με αφετηρία την εργασία μου στο προηγούμενο έτος (κατασκευή μακέτας του δικού μας φανταστικού νηπιαγωγείου), καθώς και ζητήματα με βάση την οργάνωση του νηπιαγωγείου μέσα από την εκπαιδευτική εμπειρία με ώθησαν στην παραπάνω έρευνα. Για την πραγματοποίηση του σκοπού αυτού σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι απόψεις και οι λύσεις που έχουν οι εκπαιδευτικοί απέναντι στο σχολικό χώρο. Στην προσχολική αγωγή δεν έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες οι οποίες να εστιάζουν στα προβλήματα των σχολικών μονάδων. Επομένως ετέθησαν ορισμένα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα ως προς την επίτευξη του στόχου.

1. Η αίθουσα διδασκαλίας είναι ικανοποιητική ως προς το μέγεθός της;
2. Η αίθουσα είναι διαμορφωμένη με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να παρέχει ασφάλεια;
3. Ο χώρος του νηπιαγωγείου συνδέεται άμεσα με τις ρουτίνες στο νηπιαγωγείο;
4. Ποιες ελλείψεις θεωρείτε ότι υπάρχουν και τι αλλαγές θα προτείνετε;
5. Ποιες είναι οι απόψεις σας για την επάρκεια και την καταλληλότητα του χώρου, αλλά και για τον ρόλο σας στην οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος;
6. Ποιο θα ήταν σύμφωνα με την άποψή σας το κατάλληλα διαμορφωμένο σύγχρονο νηπιαγωγείο, που θα πληροί όλες τις προϋποθέσεις για την ορθή λειτουργία του;
7. Θεωρείτε ότι η συνεργασία σας με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς βοηθά στην ορθή εκμάθηση των νηπίων;
8. Οι προδιαγραφές του νηπιαγωγείου είναι επαρκείς στους εκπαιδευτικούς σας στόχους;
9. Τι αλλαγές θα προτείνετε ως προς την διαμόρφωση του χώρου;
10. Η κτιριακή υποδομή είναι κατάλληλη και επιτρέπει την ισότιμη πρόσβαση όλων των παιδιών στο νηπιαγωγείο;
11. Ο εξωτερικός χώρος του νηπιαγωγείου έχει Ευρωπαϊκές προδιαγραφές;
12. Ο χώρος και τα έπιπλα του νηπιαγωγείου είναι προσαρμοσμένος στα μεγέθη του σώματος του παιδιού;
13. Υπάρχει παιδαγωγική ποιότητα, γωνιές εκπαίδευσης και γωνιές που λειτουργούν ως κέντρα μάθησης;
14. Ποιες γωνιές θεωρείτε ότι παρουσιάζουν ελλείψεις;
15. Η αίθουσά σας έχει ΤΠΕ;
16. Τι άλλο τεχνολογικό μέσο θα χρειαστεί να σας διαθέσουμε;
17. Στην αίθουσα ποια υλικά υπάρχουν;
18. Ποια υλικά ζωγραφικής χρησιμοποιείτε στις εκπαιδευτικές σας Εικαστικές δράσεις;
19. Ποια εργαλεία έχετε στο Νηπιαγωγείο για τις κατασκευές;

4.2. Μεθοδολογικό πλαίσιο.

Το ερευνητικό μέρος της εργασίας στηρίχθηκε στην ποιοτική ανάλυση για τον λόγο ότι προέκυψε η ανάγκη να μελετηθεί σε βάθος η εμπειρία των εκπαιδευτικών καθώς και οι οπτικές γωνίες υπό τις οποίες αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν τα γεγονότα (Bird et al.,2003).

Μέσω της ποιοτικής έρευνας καταγράφονται συμπεριφορές και συναισθήματα και εντοπίζονται πρακτικές στα πλαίσια και στις συνθήκες εργασίας των προσώπων της έρευνας (Πούρκος, & Δαφέρμος,2010). Είναι λοιπόν ενδιαφέρον και ουσιαστικό να μελετώνται οι συμπεριφορές αλλά και οι παράγοντες που διαμορφώνουν και αναδιαμορφώνουν. Άλλωστε η γνώση εμπλουτίζεται και αποκτά ισχύ όταν βιώνεται και γίνεται αντικείμενο περιγραφής από τα ίδια τα εμπλεκόμενα άτομα (Σαχίνη Καρδάση & Πάνου,2004). Η υποκειμενική αλήθεια των πρωταγωνιστών στην έρευνα δίνει ουσιαστικό ενδιαφέρον στην μελέτη γιατί αντιπροσωπεύει τις ελλείψεις της κοινωνίας.

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας περιελάμβανε είκοσι έξι (26) συνολικά ερωτήσεις - κλειστές και ορισμένες ανοιχτές, τις οποίες συμπλήρωσαν τριανταεφτά (37) εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

4.3. Συμμετέχοντες.

Το δείγμα που συνετέλεσε στην πραγματοποίηση της έρευνας είναι τριανταεφτά (37) εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης όλης της Ελλάδας. Το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες ήταν από όλη την Ελλάδα μας έδωσε μια πιο σφαιρική και γενική εικόνα της χώρας.

4.4. Περιορισμοί της έρευνας.

Ο περιορισμός της έρευνας ήταν ότι λόγω του covid-19 δεν υπήρχε πρόσβαση σε βιβλιοθήκες, παρά μόνο ηλεκτρονικές, όπου πολλές δεν σου έδιναν την δυνατότητα πρόσβασης λόγω απαιτούμενης συνδρομής. Η μελέτη περιορίστηκε σε βιβλία που είχα στην κατοχή μου αλλά και ότι ήταν διαθέσιμο στο διαδίκτυο. Στο κομμάτι της έρευνας δεν ήταν εφικτή η έρευνα σε ένα μέρος της Ελλάδας και έτσι πραγματοποιήθηκε μέσω online διαδικτυακής φόρμας.

4.5. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας.

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελείται από ερωτήσεις που αφορούν σχετικά με την κτιριακή υποδομή, τον εξωτερικό χώρο καθώς και τον εσωτερικό χώρο ως προς την επάρκεια, την αποτελεσματικότητα, την ασφάλεια και εάν πληροί τις προϋποθέσεις στην ορθή λειτουργία του. Στην συνέχεια θέτει ερωτήσεις όσων αφορά για την συνεργασία με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς για την ορθή εκμάθηση των νηπίων, την παιδαγωγική ποιότητα και αν οι προδιαγραφές βοηθούν στους στόχους τους. Τέλος, υπάρχουν ερωτήσεις που αφορούν τα τεχνολογικά μέσα που χρησιμοποιούνται, τα υλικά που υπάρχουν και τα εργαλεία που

χρησιμοποιούν.

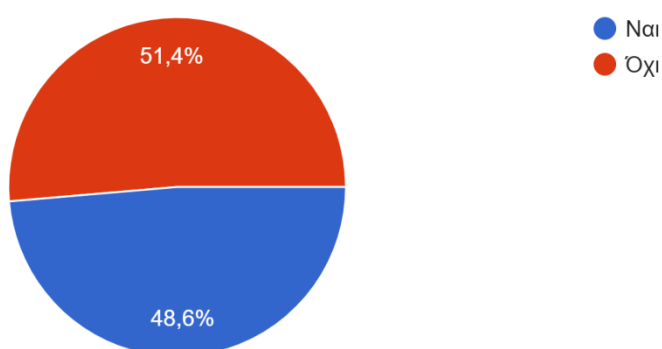
4.6. Αποτελέσματα έρευνας.

Σύμφωνα με τις κατηγορίες οι οποίες προέκυψαν και βάση των μαρτυριών τους καταλήγουμε στα εξής αποτελέσματα.

Ερώτηση 1η:

Η αίθουσα διδασκαλίας είναι ικανοποιητική ως προς το μέγεθός της ;

37 απαντήσεις

Πίνακας 1:Ερώτηση 1η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες ανταποκρίθηκαν όλοι, έτσι είχαμε 18 απαντήσεις ναι, που αποτελούν το 48.6% και 19 απαντήσεις όχι, που αποτελούν το 51.4%. Είναι φανερό ότι οι απόψεις διαφοροποιούνται σχεδόν κατά το ήμισυ. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα όμως μπορούμε να πούμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό δεν είναι ικανοποιημένο από το μέγεθος της αίθουσας.

Ερώτηση 2η:

Εάν απαντήσατε όχι πείτε γιατί.

- Δεν υπάρχει χώρος για ψυχοκινητικές δραστηριότητες και οι γωνιές δεν είναι διαμορφωμένες όπως ακριβώς θα θέλαμε λόγω στενότητας χώρου. Επίσης στην παρεούλα τα παιδιά είναι στρυμωγμένα.
- Η αίθουσα είναι λίγων τ.μ. κ ο αριθμός των μαθητών πολύ μεγάλος για το μέγεθος της.
- Ο αριθμός των μαθητών είναι μεγάλος, με αποτέλεσμα ο χώρος που αναλογεί σε κάθε μαθητή να μην επαρκεί.
- Είναι πολύ μικρή.
- Είναι μικρή σε (47 τ.μ) για τους 20 μαθητές που δέχεται.
- Είναι μικρή, μόλις 35τ.μ.

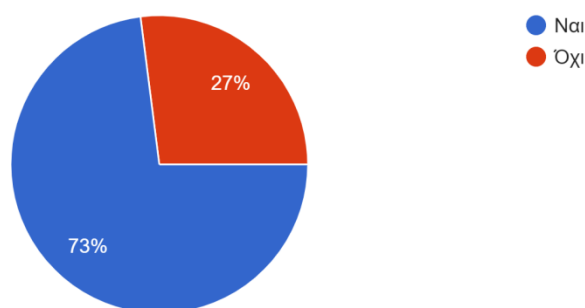
- Σε σχέση με τον αριθμό των παιδιών (26 παιδιά) είναι πολύ μικρή.
- Οι αίθουσες είναι μικρές και ο αριθμός των παιδιών μεγάλος.
- Λόγω του αριθμού των παιδιών (26).
- Μικρή για τον αριθμό των παιδιών.
- Είναι μικρή για 20 μαθητές.(36τμ).
- Κτιριακά οι τάξεις είναι μικρές.
- Οι τάξεις είναι μικρές και τα παιδιά πολλά.
- Είναι μικρή.
- Για το μέγεθος των παιδιών που φιλοξενεί είναι μικρή.
- Γιατί σπαταλιέται χώρος για τις τσάντες και τα παπούτσια των παιδιών, ενώ θα μπορούσαν να υπάρχουν επιπλέον γωνιές.
- Συνήθως είναι προκάτ κατασκευές, με τον συγκεκριμένα 25 τ. μ. Για 20 με 25 νήπια, σαφώς δεν είναι μεγάλες.
- Σε κάθε παιδί κανονικά αναλογούν κάποια τετραγωνικά. Τα παιδιά σχεδόν πάντα είναι πολύ περισσότερα από αυτά που αναλογούν στο χώρο της αίθουσας.
- Ο χώρος θα μπορούσε να ήταν μεγαλύτερος

Από τους 19 που απάντησαν στην 1η ερώτηση δόθηκαν οι παραπάνω εξηγήσεις. Η πλειοψηφία κατέγραψε πως η αίθουσα είναι μικρή με βάση τον αριθμό των παιδιών που υπάρχουν μέσα σε αυτή. Ένας μικρότερος αριθμός των συμμετεχόντων είπε πως αρκετά τετραγωνικά της αίθουσας καλύπτονται από έπιπλα και άλλα υλικά, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει χώρος για τις δραστηριότητες.

Ερώτηση 3η:

Η αίθουσα είναι διαμορφωμένη με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να παρέχει ασφάλεια;

37 απαντήσεις

Πίνακας 2: Ερώτηση 3η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 27 απαντήσεις ναι, που αποτελούν το 73% και 10 απαντήσεις όχι, που αποτελούν το 27%. Είναι φανερό ότι οι απόψεις διαφοροποιούνται με μεγάλη διαφορά. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα μπορούμε να πούμε πως το μεγαλύτερο

ποσοστό θεωρεί πως η αίθουσα είναι διαμορφωμένη έτσι ώστε να παρέχει ασφάλεια.

Ερώτηση 4η:

Τι αλλαγές θα προτείνετε;

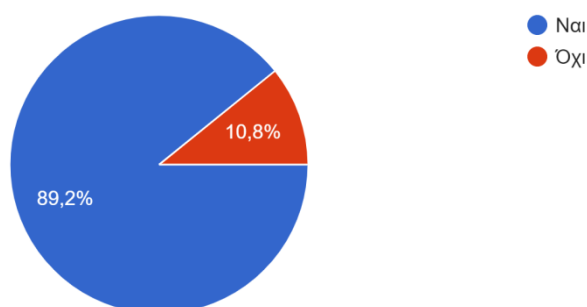
- Καμία (3 απαντήσεις)
- Η κτιριακή υποδομή είναι παλιά με σιδερένιες πόρτες και μεγάλα τζάμια σε κάθε μία από αυτές. Η αυλή δεν έχει κανένα παιχνίδι για απασχόληση των νηπίων, ενώ διαθέτει τσιμεντένιο κομμάτι που είναι επισφαλές κατά τη διάρκεια που τα παιδιά βρίσκονται έξω.
- Επέκταση των διατάσεων της αίθουσας για περισσότερο ελεύθερο χώρο κίνησης, για τη δημιουργία κι άλλων γωνιών. Επίσης θα πρότεινα μία βρύση νιπτήρα (απαραίτητη για εικαστικές δραστηριότητες)
- 1) Προστατευτικά σκίασης έξω από τα παράθυρα. 2) Σίτες. 3) Τακτική αντικατάσταση εξοπλισμού. 4) Κάλυμμα προστασίας μπροστά από τα σώματα καλοριφέρ.
- Λόγω του μικρού χώρου ο συνωστισμός των μαθητών μπορεί να προκαλέσει ατυχήματα και τραυματισμούς μεταξύ νηπίων και εκπαιδευτικών.
- Είναι αρκετά μεγάλη με λίγα παιδιά οπότε ακόμη κι ένα παιδί με κάποια αναπηρία μπορεί να κινηθεί άνετα μέσα σε αυτή.
- Μικρότερο αριθμό παιδιών σε κάθε τάξη και διαφορετικές αίθουσες για γυμναστική , κινητικά παιχνίδια και εικαστική.
- Τη δημιουργία προθάλαμου σε κάθε τάξη για τα ρούχα, τα μπουφάν, τις τσάντες κ τα παπούτσια των παιδιών.
- Παρά, πάρα, μα πάρα πολλές αλλά τόσα χρόνια που τα φωνάζουμε, ποιος θα ακούσει και θα δώσει σημασία;
- Η αίθουσα δεν παρέχει ασφάλεια επειδή τα έπιπλα είναι τοποθετημένα πολύ κοντά το ένα το άλλο.
- Παράθυρα με ανάκληση, επένδυση στα καλοριφέρ για αποφυγή ατυχημάτων, πόρτες με ασφάλεια κλπ.
- Δεν υπάρχουν περιθώρια αλλαγών σε τόσα λίγα τμ..Μόλις που χωράμε άνθρωποι και λίγες γωνιές.
- Λιγότερα παιδιά ώστε να χρειάζονται λιγότερα τραπεζάκια, καρεκλάκια, συρταριέρες.
- Περισσότερα συρτάρια για διαχωρισμό της κάθε γωνιάς κατάλληλα εξοπλισμένα.
- Λιγότεροι μαθητές ώστε να αφαιρεθούν έπιπλα(τραπεζάκια-καρεκλάκια-παγκάκια)

- Έπιπλα βαριά, βιβλιοθήκες να μην υπάρχουν μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας.
- Θα έπρεπε να υπάρχει νιπτήρας με νερό μέσα στην αίθουσα.
- Επιπλέον χώροι σε αίθουσες για ψυχοκίνηση, ύπνο, φαγητό.
- Είναι δύσκολες οι αλλαγές γιατί δεν υπάρχει χώρος.
- Κάποια προστατευτικά καλύμματα για τα καλοριφέρ.
- Αλλαγή στο σύστημα φωτισμού, λάμπες οικονομίας.
- Καναπεδάκια και μικρογραφίες χώρων ενηλίκων.
- Ίσως άφηνα περισσότερο χώρο για το καβαλέτο.
- Αυτές στα παράθυρα, καλύτερα κουφώματα.
- Να καλυφθούν τα σώματα των καλοριφέρ.
- Ένα νέο κτήριο είναι η πρότασή μας.
- Η αίθουσα παρέχει ασφάλεια.
- Λιγότερα παιδιά ανά τμήμα.
- Περισσότερο ελεύθερο χώρο.
- Να καλυφθούν τα καλοριφέρ.
- Λιγότερο ογκώδη έπιπλα.
- Είναι κτιριακό το θέμα.
- Μεγαλύτερες τάξεις. (2 απαντήσεις)

Η πλειοψηφία των απαντήσεων αναφέρεται στο εξοπλισμό της σχολικής τάξης για την προσθήκη νιπτήρα με νερό μέσα στην αίθουσα, καναπεδάκια, την βελτίωση των επίπλων και η χρήση καλυμμάτων για μεγαλύτερη ασφάλεια μέσα στο χώρο για τα παιδιά. Επίσης ένα μεγάλο ποσοστό των απαντήσεων αναφέρεται στο περιορισμένο χώρο της αίθουσας, την δημιουργία χώρου ύπνου, φαγητού και χαλάρωσης, προθάλαμο για την τοποθέτηση μπουφάν και για τσάντες αλλά και στην ανανέωση της κτιριακής υποδομής. Επιπλέον τέθηκε ως ζήτημα οι εγκαταστάσεις για παιδιά με αναπηρίες.

Ερώτηση 5η:

Ο χώρος του νηπιαγωγείου συνδέεται άμεσα με τις ρουτίνες στο νηπιαγωγείο;

Πίνακας 3: Ερώτηση 5η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 33 απαντήσεις ναι, που αποτελούν το 89,2% και 4 απαντήσεις όχι, που αποτελούν το 10,8%. Το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε πως οι ρουτίνες στο νηπιαγωγείο συνδέονται άμεσα με τον χώρο. Ένα μικρότερο ποσοστό όμως διαφώνησε.

Ερώτηση 6η:

Ποιες ελλείψεις θεωρείτε ότι υπάρχουν και τι αλλαγές θα προτείνετε;

- δεν υπάρχει επαρκές εποπτικό και παιδαγωγικό υλικό, υλικό για την ώρα χαλάρωσης των νηπίων, επαρκής αποθηκευτικός χώρος. Το νηπιαγωγείο στο οποίο εργάζομαι χρειάζεται επιπλέον υλικό για την ώρα χαλάρωσης των παιδιών, αποθηκευτικούς χώρους, επιπλέον οικοδομικό και παιδαγωγικό υλικό, βιβλία, υλικό για άθληση των παιδιών. Είναι αναγκαίο να δοθεί περισσότερος αύλειος χώρος από την πλευρά του συστεγαζόμενου Δημοτικού για να μπορούν τα νήπια να παίζουν πιο άνετα κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων.
- Ο μόνος χώρος που ενδείκνυται για τις καθημερινές ρουτίνες είναι αρκετά μικρός και η πρόσβαση στα εποπτικά μέσα διδασκαλίας είναι δύσκολη για όλους τους μαθητές. Οι πίνακες είναι τοποθετημένοι σε λάθος σημείο με αποτέλεσμα να αποκλείουν τους υπόλοιπους χώρους για τις καθημερινές ρουτίνες. Επίσης οι πρίζες είναι και αυτές τοποθετημένες σε λάθος σημεία με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η πρόσβαση στα εποπτικά μέσα διδασκαλίας.
- Το νηπιαγωγείο συστεγάζεται με δημοτικό και εκ των πραγμάτων υπάρχουν πολλές ελλείψεις ως προς τους χώρους του. Δεν υπάρχει γραφείο, αποθήκη, οι τουαλέτες είναι κοινές με του δημοτικού και είναι σε εξωτερικό χώρο με αποτέλεσμα να μην έχουμε τον απόλυτο έλεγχο των παιδιών.
- Η αίθουσα είναι πολύ μικρή και η τουαλέτα αρκετά μακριά με αποτέλεσμα να μην υπάρχει εύκολη πρόσβαση σε τρεχούμενο νερό. Επιπλέον λόγω του μεγέθους δεν είναι εύκολο να τοποθετηθούν όλα τα υλικά σε μέρος που να έχουν εύκολη πρόσβαση τα παιδιά.
- Υπάρχει ένα μεγάλο κουκλοθέατρο μέσα στην τάξη, θα το έβγαζα. Θα μεγάλωνα το κουκλόσπιτο και τη γωνιά δραματοποίησης, θα έβαζα μια σκηνή για να μπαίνουν τα παιδιά να απομονώνονται
- Αλλαγή των παλαιών σωμάτων καλοριφέρ (φέτες) με πάνελ σώματα γιατί δεν είναι τόσο ασφαλή. Επίσης δημιουργία μουσικής γωνιάς ,γωνιάς υπολογιστή και αίθουσας γυμναστικής-γυμναστήριο.

- Δεν υπάρχουν αποθηκευτικοί χώροι ώστε λίγο να ελευθερωθούν και οι τάξεις. Αν μπορούσαν να γίνουν αλλαγές στη διαρρύθμιση π.χ. να υπήρχε ένα στημένο κουκλόσπιτο σαν σπιτάκι.
- Στα νηπιαγωγεία υπάρχουν έπιπλα που χρειάζονται αντικατάσταση ή επιδιόρθωση. Ξεχωριστές αίθουσες για δραστηριότητες καλλιτεχνικών γυμναστικής κλπ
- Έλλειψη σε χώρους ύπνου, τραπεζαρίας, γκαρνταρόμπα, μεγάλες αίθουσες. Προτείνουμε να χτίσουν από την αρχή Μεγάλα Νηπιαγωγεία.
- επιπλέον τραπέζια ή ξεχωριστός χώρος γευμάτων για το ολοήμερο τμήμα και ενίοτε για σχολικές εκδηλώσεις όπως γιορτές.
- Εσωτερικός χώρος για άθληση και κινητικά παιχνίδια κατά τη διάρκεια του χειμώνα και τις βροχερές ημέρες.
- μεγαλύτερος χώρος εσωτερικός και κατάλληλα διαμορφωμένος αύλειος χώρος με θεματικές περιοχές παιχνιδιού.
- 1) η μη τακτική αντικατάσταση του εσωτερικού εξοπλισμού. 2) η μη τακτική συντήρηση των αιθουσών.
- Υπάρχουν ελλείψεις σε σύγχρονο παιδαγωγικό υλικό. Θα πρότεινα την τακτική ανανέωση του.
- Να αλλάξει το γεγονός ότι μια νηπιαγωγός έχει από 25 έως 27 μαθητές μέσα σε μια μικρή τάξη
- Δεν μπορώ να οργανώσω ευδιάκριτες γωνίες. Δεν έχω πολλές δυνατότητες για αλλαγές.
- Έλλειψη χώρου για άλλες γωνίες: κουκλοθεάτρου – μουσικής - μεταμφιέσεων-καβαλέτου
- Έλλειψη χώρου, θα πρότεινα λιγότερα παιδιά στο τμήμα , 22 είναι πάρα πολλά
- Περισσότερο υλικό στις γωνίες (μεγάλα ξύλινα παιχνίδια Π.χ κουκλόσπιτο)
- Αποθηκευτικός χώρος, χρειάζεται ένα ξύλινο χαμηλό έπιπλο με ντουλάπια.
- Έλλειψη χώρου χαλάρωσης, τραπεζαρία, αίθουσα κινητικών παιχνιδιών.
- Θα ήθελα να έχω εξοπλισμένη γωνία φυσικών επιστημών.
- Υπάρχουν ελλείψεις γωνιών, θα θέλαμε περισσότερες.
- Περισσότερα υλικά και παιδαγωγικά παιχνίδια.
- Πιο πολλά τετραγωνικά ανά κέντρα μάθησης.
- Μπορώ να πω ότι είναι ικανοποιητικά.
- Πιο καινούργιο υλικό για τις γωνίες.
- Περισσότερο ελκυστικά παιχνίδια
- Ελλείψεις σε εποπτικό υλικό.

- Υλικοτεχνικός εξοπλισμός
- υλικοτεχνικός εξοπλισμός
- περισσότερες γωνιές
- παιδαγωγικό υλικό
- Γωνιά υπολογιστή
- Κουφώματα
- Υλικά
- καμία

Οι περισσότερες απαντήσεις αναφέρονται στην έλλειψη των υλικών, ελκυστικών παιχνιδιών, αποθηκευτικών χώρων και εξοπλισμού. Στην συνέχεια η γωνιά των ΤΠΕ είναι ελλιπείς καθώς και τα παιχνίδια, αλλά και η σωστή διαμόρφωση της αίθουσας. Ένα μέρος των απαντήσεων αναφέρεται στα λίγα τετραγωνικά της αίθουσας και στις λίγες γωνιές μάθησης. Επιπλέον, προτείνουν να μειωθεί ο αριθμός των παιδιών ανά τάξη έτσι ώστε να διευκολυνθεί η εκπαιδευτική διαδικασία. Επιπρόσθετα, μεγάλο ζήτημα είναι η αντικατάσταση - επιδιόρθωση των επίπλων και των κουφωμάτων σε πιο ασφαλή για μέσα στην τάξη. Τέλος μία αλλαγή που προτάθηκε είναι η δημιουργία εσωτερικού χώρου για την άθληση και τις κινητικές δραστηριότητες των παιδιών κατά την διάρκεια του χειμώνα.

Ερώτηση 7η:

Ποιες είναι οι απόψεις σας για την επάρκεια και την καταλληλότητα του χώρου, αλλά και για τον ρόλο σας στην οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος;

- Θα πρέπει να εξασφαλιστούν ή μεγαλύτερες αίθουσες ή μικρότερος αριθμός μαθητών (πχ 18 παιδιά χρειάζονται 3 τραπέζια και όχι 5, μια 3πλη συρταριέρα και όχι 2 διπλές ,4 παγκάκια και όχι 6 κ.α.), ώστε να διασφαλιστεί η επάρκεια του χώρου, η καταλληλότητα και η ασφάλεια. Ο ρόλος μας στην οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος είναι πρωταρχικός, όμως με τέτοια δεδομένα δίνουμε περισσότερη βαρύτητα στην ασφάλεια των μαθητών μας και μετά όσο μας επιτρέπουν οι συνθήκες οργανώνουμε μαθησιακά το περιβάλλον.
- Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο νηπιαγωγείο είναι πολύ σημαντικός τόσο για την οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος όσο και για την εξασφάλιση του κατάλληλων προϋποθέσεων μέσα στην αίθουσα για την ασφάλεια των παιδιών. Δημιουργία ομάδων για ξεχωριστές δραστηριότητες συνεχής επιτήρησης, ειδικά όταν

τα παιδιά χρειάζεται να επισκεφτούν τουαλέτα για να πλυθούν. Αλλαγή σε έπιπλα και μετακίνηση ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε δραστηριότητας.

- Ο χώρος του νηπιαγωγείου όπου εργάζομαι είναι πολύ κατάλληλος κ τηρεί όλες τις προδιαγραφές. Καινούριο κτίριο, βοηθητικοί χώροι, αποθήκες, μεγάλες τάξεις κ γραφείο. Η αυλή μεγάλη όμως λείπουν παιχνίδια κ όργανα άσκησης. Ο ρόλος μου είναι καθοριστικός, αφού εναλλάσω τις γωνιές και εκμεταλλεύομαι τον χώρο μου ανάλογα με τις ανάγκες των παιδιών και τους εκπαιδευτικούς μας στόχους.
- Η επάρκεια του χώρου είναι βασική προϋπόθεση για την εκτέλεση των δράσεων που υλοποιούνται και κατά συνέπεια και την επίτευξη των στόχων. Η έλλειψη χώρου δημιουργεί επιπλέον συγκρούσεις μεταξύ των νηπίων(δεν έχουν χώρο να απλώσουν τα παιχνίδια -το υλικό τους και να ευχαριστηθούν).Δεν οριοθετούνται ξεκάθαρα οι γωνιές με αποτέλεσμα να έχουμε συγκρούσεις.
- Ένας άνετος, καλά φωτιζόμενος και αεριζόμενος, ζεστός χώρος δίνει τη δυνατότητα να εξελιχθεί όλη η μαθησιακή διαδικασία με όρεξη, καλή διάθεση και καλή οργάνωση. Ο ρόλος της νηπιαγωγού είναι καθοριστικός και εξαρτάται από τις γνώσεις της, την εμπειρία της και την όρεξη για να προσφέρει στους μαθητές της το καλύτερο.
- Να υπάρχουν αρκετά τετραγωνικά για να γίνεται άνετα οποιαδήποτε δραστηριότητα ,προτζέκτορας, διαδραστικός πίνακας. Ο δικός μου ο ρόλος είναι ότι προσπαθώ να κάνω το μάθημα ευχάριστο δημιουργώντας όσο γίνεται χώρο για τις δραστηριότητες και επίσης κάνω συχνά αναδιαρρύθμιση του χώρου ανάλογα με τις ανάγκες των παιδιών.
- Πιστεύω ότι ανάλογα με τη δυναμική της ομάδας αλλά και τα ενδιαφέροντα των παιδιών της τάξης κάθε χρονιά, αλλά και τα ενδιαφέροντα της Νηπιαγωγού θα έπρεπε να μπορεί να διαμορφωθεί η τάξη. Η νηπιαγωγός μαζί με τα παιδιά θα είναι καλό να αναμορφώνουν συχνά και κατά τη διάρκεια της χρονιάς το μαθησιακό περιβάλλον.
- 1) σχεδόν τις περισσότερες φορές ο αριθμός των νηπίων συναρτάται με την εύρυθμη λειτουργία και αξιοποίηση των εσωτερικών χώρων. 2) ο ρόλος των εκπαιδευτικών για την οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος είναι πάντοτε καθοριστικός.
- ο χώρος της τάξης είναι ικανός κ κατάλληλος ασφαλείας υγειονομικών συνθηκών για την υποδοχή ως 10-12 μαθητές. φρονώ πως γωνιές (βιβλιοθήκη) και καλάθια παιχνιδιών (ζωάκια, κουζινικά θα μπορούσαν να μειωθούν σε ποσότητα
- Αυτονόητο είναι ότι σ αυτή την βαθμίδα εκπ/σης η επάρκεια ,όπως και η

καταλληλότητα του χώρου είναι πολύ σημαντική, ειδικά όπου ο αριθμός φοιτούντων νηπίων είναι μεγάλος, όσο ευρηματικός και να είναι ο εκπ/κός.

- Πάντα προσπαθώ να διαμορφώνω το χώρο σύμφωνα με τον αριθμό των παιδιών που έχω, τη ψυχρότητα και τα ενδιαφέροντα τους. Κάθε χρόνο κάνω αλλαγές και χρησιμοποιώ νέα υλικά ή καταργώ κάποια άλλα.
- Παρόλο που ο υπάρχων χώρος δεν επαρκεί ποτέ συνήθως, πλην κάποιων εξαιρέσεων, ωστόσο η οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος από τους εκπαιδευτικούς είναι πιστεύω ικανοποιητική για τα δεδομένα.
- Η χειρότερη. Ο ρόλος των νηπιαγωγών είναι ο αποκλειστικός και ο Απόλυτος ρυθμιστικός ρόλος, σε όλα τα πλαίσια του νηπιαγωγείου, πόσο μάλλον στην οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος.
- Ο χώρος είναι ικανοποιητικός και λειτουργικός. Σημαντικότερη η συμβολή του εκπαιδευτικού για την οργάνωση του χώρου ως προς την ασφάλεια και τη λειτουργικότητα του.
- Ο χώρος θα ήταν κατάλληλος για μικρότερο αριθμό παιδιών, ο χώρος των τραπεζιών περιορίζει την κίνηση, και την δημιουργία περισσότερων γωνιών και ερεθισμάτων.
- Η αίθουσα είναι ιδανική για 12-15 μαθητές για υπάρχει άνεση στις κινήσεις και στη διαμόρφωση και εμπλουτισμό των γωνιών αλλά και για να παρέχει ασφάλεια.
- Θα πρέπει να ερωτάται ο εκπαιδευτικός για την οργάνωση του χώρου και την υποδομή του κτιρίου. Να χρησιμοποιείται ο άχρηστος χώρος όλο τον χρόνο.
- Μια νηπιαγωγός ανάλογα με τα δεδομένα οργανώνει με ευελιξία κάθε φορά το χώρο της ώστε να πραγματοποιηθούν οι στόχοι που κάθε φορά θέτει.
- Ο χώρος είναι πολύ σημαντικός παράγοντας τόσο για την ασφάλεια όσο και για την αισθητική, και την ποιότητα του παιδαγωγικού έργου.
- η καλή οργάνωση ώστε να ξεχωρίζουν οι γωνίες και να υπάρχει και ελεύθερος χώρος για να είναι ασφαλής η κίνηση των παιδιών.
- Το μαθησιακό περιβάλλον είναι το καλύτερο δυνατό ως προς την οργάνωση και με βάση τις υλικές υποδομές που διατίθενται.
- Ο χώρος είναι πολύ σημαντικός για τη διαμόρφωση του προγράμματος. Μεγαλύτερος χώρος=περισσότερα ψυχοκινητικά παιχνίδια.
- Ένας κατάλληλος από πολλές απόψεις χώρος είναι πολύ σημαντικός για την σωστή οργάνωση κ λειτουργία του μαθήματος.
- Ο χώρος παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία μάθησης και κατ'ένα μεγάλο ποσοστό αφορά τους εκπαιδευτικούς.
- Ο μεγάλος αριθμός μαθητών καθιστά ακατάλληλο το χώρο και προβληματική την

οργάνωση μαθησιακού περιβάλλοντος.

- Είναι άρρηκτα συνδεδεμένα και τα δύο. Ανάλογα με το χώρο οργανώνεις και το μαθησιακό περιβάλλον.
- Ανάλογα με το χώρο διαμορφώνουμε τις βασικές γωνιές και αν υπάρχει η δυνατότητα, τις υπόλοιπες.
- Ο εσωτερικός χώρος του νηπιαγωγείου είναι επαρκής και κατάλληλος όχι όμως ο εξωτερικός.
- Για το χώρομίλησα παραπάνω, όσον αφορά τον ρόλο μου προσαρμόζεται στα δεδομένα.
- Ο χώρος διαμορφώνεται ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης πχ μετακινήσεις επίπλων.
- ο χώρος είναι επαρκής και κατάλληλος για τις δραστηριότητες που οργανώνουμε.
- Ο χώρος είναι κατάλληλος. Ο ρόλος της νηπιαγωγού είναι πρωταρχικός.
- Ούτε επαρκής ούτε κατάλληλος είναι ο χώρος
- οι χώροι είναι μικροί.

Σύμφωνα με το ερώτημα προκύπτουν οι εξής απαντήσεις. Για την επάρκεια και την καταλληλότητα του χώρου, απαιτείται η χρήση μεγάλων και ασφαλέστερων αιθουσών με λιγότερα παιδιά (12-15). Αυτό βοηθάει και στην σωστή εκμετάλλευση των δράσεων που προκύπτουν. Πρέπει να είναι ένας άνετα, καλά διαμορφωμένος χώρος, με καλό φωτισμό, καλό αερισμό καθώς και ζεστό για να δίνει την δυνατότητα να ενταχθεί όλη η μαθησιακή διαδικασία με όρεξη. Επίσης για την επάρκεια και την καταλληλότητα δόθηκαν απαντήσεις όσων αφορά για την προσθήκη της γωνιάς των ΤΠΕ, την γωνιά της βιβλιοθήκης και περισσότερα ψυχοκινητικά παιχνίδια. Πρόσθεσαν επίσης πως πρέπει να τηρούνται οι υγειονομικές συνθήκες. Για τον ρόλο του εκπαιδευτικού η πλειοψηφία απάντησε πως είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον χώρο. Ο ρόλος είναι πρωταρχικός και θέτει μεγαλύτερη βαρύτητα στην ασφάλεια των παιδιών, στην εξασφάλιση κατάλληλων προϋποθέσεων μέσα στην αίθουσα, στη δημιουργία ομάδων για ξεχωριστές δραστηριότητες και την εναλλαγή γωνιών και την σωστή εκμετάλλευση του χώρου σύμφωνα με τις ανάγκες των παιδιών. Τέλος ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει όρεξη, γνώσεις και εμπειρίες.

Ερώτηση 8η:

Ποιο θα ήταν σύμφωνα με την άποψή σας το κατάλληλα διαμορφωμένο σύγχρονο νηπιαγωγείο, που θα πληροί όλες τις προϋποθέσεις για την ορθή λειτουργία του;

- Ο εσωτερικός χώρος ενός νηπιαγωγείου και οι αίθουσες διδασκαλίας πρέπει να μετατρέπονται σε ένα εκπαιδευτικό εργαλείο και η παιδαγωγική ποιότητα του χώρου να δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των παιδιών στις διαδικασίες μάθησης, την καλλιέργεια δεξιοτήτων, τη δημιουργικότητα καθώς και την ενίσχυση της φαντασίας των παιδιών. Μπαίνοντας σε ένα νηπιαγωγείο πρέπει να εντοπίζουμε

τις διάφορες γωνιές οι οποίες προσφέρουν αυθόρμητο παιχνίδι όπως είναι το κουκλόσπιτο, η βιβλιοθήκη, η φρουταρία, η γωνιά της φύσης, η μουσική γωνιά αλλά και τις περιοχές δραστηριοτήτων που λειτουργούν ως κέντρα μάθησης όπως είναι η γωνιά της Γραφής και ανάγνωσης, η γωνιά της Τέχνης, η γωνιά του Ηλεκτρονικού Υπολογιστή, η γωνιά του Διαδραστικού πίνακα, η γωνιά των κατασκευών και η γωνιά των Μαθηματικών. Όλες οι δραστηριότητες έχουν σαν στόχο την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, την αυτενέργεια, τη δημιουργικότητα, την κοινωνικοποίηση και την ανάπτυξη της συνεργασίας με τα άλλα παιδιά.

- Ονειρευόμαστε ένα νηπιαγωγείο με μεγάλες αίθουσες, με μικρότερο αριθμό παιδιών, με γωνιές σε απόσταση η μία από την άλλη με ευδιάκριτα όρια, πολυμορφικές, για παράδειγμα η γωνιά του κουκλοθέατρου (το οποίο κουκλοθέατρο είναι συνήθως στο διάδρομο λόγω χώρου) να μπορεί να μετατραπεί και σε γωνιά μουσικής αγωγής ή η γωνιά του οικοδομικού υλικού να επεκτείνεται με την προσθήκη διαφορετικής μοκέτας με διαδρομές , ώστε να μπορεί να χρησιμοποιείται και για επιδαπέδια παιχνίδια με αυτοκινητάκια κ.α. Επίσης, να υπάρχει η δυνατότητα οργάνωσης μιας μόνιμης γωνιάς εικαστικών με διάφορα υλικά δακτυλομπογιές, νερομπογιές, πινέλα, χαρτιά, χαρτόνια, υλικά ανακυκλώσιμα, όπου τα παιδιά θα απασχολούνται οικειοθελώς.
- Ένα περιβάλλον ευέλικτο, με ευκολία στις αλλαγές, με άνεση χώρου μεγάλη αναλογία τετραγωνικών μέτρων και αριθμού παιδιών. Η οργάνωσή του θα έχει σχέση με τα ενδιαφέροντα των παιδιών - τις γωνιές που προτιμούν τα παιδιά, αλλά και τις γωνιές που η Νηπιαγωγός θα ήθελε κατά καιρούς να προωθήσει. Βεβαίως και γωνιές με τα αγαπημένα θέματα που αγαπούν τα παιδιά. Ίσως ένας ιδιαίτερος χώρος για κατασκευές με διάφορα υλικά κατασκευών ζωγραφικής και άχρηστα υλικά.
- Η αίθουσα πρέπει να είναι ανάλογη με τον αριθμό των μαθητών. Η ύπαρξη μικρών εργαστηρίων είτε μέσα στην ίδια αίθουσα είτε σε άλλο χώρο (δίπλα) με την κατάλληλη υποδομή (εικαστικό εργαστήριο :καβαλέτα, πίνακες, ράφια. Εργαστήριο πληροφορικής με Η/Υ, τάμπλετ . Εργαστήριο μουσικής με μουσικά όργανα. Επίσης απαιτείται η ύπαρξη κατάλληλου εξωτερικού χώρου(αύλειου).
- Αίθουσες ευάερες και με μεγάλα παράθυρα. Ασφαλής πρόσβαση σε όλα τα επίπεδα της αίθουσας που θα πρέπει να είναι στο ύψος των παιδιών. Πολλά και σύγχρονα εποπτικά μέσα διδασκαλίας. Ειδικά διαμορφωμένοι χώροι στην αίθουσα ή επιπλέον χώροι που θα χρησιμεύουν ως εργαστήρια κατασκευών, ζωγραφικής και γενικά καλλιτεχνικής δημιουργίας.
- Λειτουργικές γωνιές σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα των παιδιών, χώρος για ήσυχη

ενασχόληση και χώρος για θορυβώδεις δραστηριότητες, χώρος ολομέλειας, επαρκής για άνεση κίνησης και ψυχοκινητικές δραστηριότητες. Ο χώρος πρέπει να είναι ανοιχτός, να παρέχει ορατότητα στις γωνίες και να είναι εύκολα προσβάσιμος από τα παιδιά.

- Άνετη και μεγάλη τάξη για να υλοποιούνται κάθε είδους δράσεις και δραστηριότητες, επαρκές εποπτικό και παιδαγωγικό υλικό, ύπαρξη αμμοδόχου, ύπαρξη πράσινου, ύπαρξη αισθητικής σε χρώματα, υλικά του κτιρίου, μεγάλη αυλή, μεγάλη βιβλιοθήκη, επαρκής χώρος για να αθλούνται τα νήπια.
- Ας δούμε όλοι τα Νηπιαγωγεία π. χ. στη Φινλανδία, Σουηδία, Νορβηγία, Ιαπωνία, Αυστραλία και θα καταλάβουμε καλά ποιο είναι το κατάλληλα διαμορφωμένο νηπιαγωγείο κτιριακά, παιδαγωγικά, για μαθητές και εκπαιδευτικούς και θα καταλάβουμε όλοι!
- Ένα νηπιαγωγείο με άνετους, καθαρούς χώρους, όπου θα είναι οργανωμένο όλο το υλικό, με αποθηκευτικούς χώρους, επαρκή υλικοτεχνικό εξοπλισμό και δυνατότητα διαμόρφωσης του σύμφωνα με τις ανάγκες της μαθησιακής διαδικασίας.
- Μικρότερος αριθμός μαθητών (10 με 14), αφθονία και ποικιλία υλικών, σύγχρονος τεχνολογικός εξοπλισμός, εξοπλισμός με ασφαλή έπιπλα, μαλακή γωνιά και μοκέτες σε χαρούμενα και αρμονικά χρώματα.
- Ένας επιπλέον μεγάλος χώρος για γυμναστική ψυχοκινητική-μουσικοκινητική-παιχνίδια ομαδικά και χώρος εκδηλώσεων-παραστάσεων και στην αίθουσα λιγότερα παιδιά και κατά συνέπεια λιγότερα έπιπλα.
- Κατάλληλοι χώροι, μικρός αριθμός παιδιών, εξοπλισμός, βοηθητικό προσωπικό, επιπλέον εκπαιδευτικό υποστηρικτικό προσωπικό για τα παιδιά με ειδικές μαθησιακές ανάγκες, διαρκής επιμόρφωση.
- Να έχει τους κατάλληλους χώρους, κουζίνα μέσα στο χώρο, εκτυπωτή και φωτοτυπικό, διαδραστικό πίνακα και κατάλληλη επίπλωση για άνετη παραμονή των παιδιών.
- Αίθουσα μεγάλη, φωτεινή, με νιπτήρα εντός. Οι γωνιές μεγάλες, ευρύχωρες με δυνατότητα οπτικής επαφής του εκπαιδευτικού, με ποικίλο παιδαγωγικό υλικό.
- Να έχει άλλη αίθουσα για τη γυμναστική, άλλη για τα καλλιτεχνικά, άλλη για παραστάσεις με ντουλάπες για στολές και διάφορους αποθηκευτικούς χώρους.
- Αυτό που θα καλύπτει και θα εξυπηρετεί όλες τις ανάγκες των παιδιών αυτής της ηλικίας, παιδαγωγικές, ψυχαγωγικές, αναπτυξιακές και κοινωνικές.
- Μεγάλες φωτεινές αίθουσες, ασφαλές περιβάλλον, επάρκεια σε παιδαγωγικό και εποπτικό υλικό, ξεχωριστή αίθουσα για χαλάρωση και ολόημερο.

- Μεγάλες αίθουσες διδασκαλίας, φωτεινές, βοηθητικές αίθουσες πολλαπλών χρήσεων, πλήρως εξοπλισμένο με παιδαγωγικό και εποπτικό υλικό.
- Μικρός αριθμός παιδιών σε κάθε τμήμα, όχι πολλά έπιπλα, που εύκολα θα μετακινούνται και θα είναι ευέλικτα. Καλός φυσικός φωτισμός.
- δραστηριότητες και έναυσμα διδασκαλίας από το φυσικό περιβάλλον και διδασκαλία σε εξωτερικό φυσικό χώρο.
- Μεγάλο σε τ.μ. νηπιαγωγείο με ξεχωριστή τραπεζαρία ,αίθουσα υπολογιστών και αίθουσα για τις γιορτές.
- Κάποιο νηπιαγωγείο που κατά την κατασκευή του θα υπήρχε στην ομάδα κατασκευής εν ενεργεία νηπιαγωγός.
- αυτό που θα συνδυάζει παιχνίδι άνετο, σε επαρκή χώρο και με αναλογία χώρου/παιδιού όπως προβλέπεται.
- Να υπάρχουν πολλές γωνιές εξοπλισμένες με υλικά- εργαλεία ξεχωριστά για κάθε μαθησιακό αντικείμενο.
- Άνετους χώρους, πολλαπλά διαχωρισμένα μαθησιακά περιβάλλοντα με πλούσιο σύγχρονο εξοπλισμό.
- Ένα καινούργιο, ασφαλές, σύγχρονο κτίριό εξοπλισμένο με όλα τα σύγχρονα παιδαγωγικά υλικά.
- Ιδανικά να χρειαζόμασταν αίθουσα πολλαπλών χρήσεων και μεγαλύτερο αποθηκευτικό χώρο.
- Ένα Νηπιαγωγείο με ικανοποιητικό αριθμό αιθουσών και με επάρκεια σε μέσα και υλικά.
- Άφθονα υλικά ,όμορφοι χώροι και μεγάλοι σε αναλογία με τον αριθμό των μαθητών.
- Με σωστή χρηματοδότηση απ την πολιτεία και καταρτισμένους εκπαιδευτικούς.
- Να υπάρχει αίθουσα πολλαπλών χρήσεων και μεγαλύτερος αποθηκευτικός χώρος.
- Πλήρης υλικός εξοπλισμός για τον εσωτερικό και εξωτερικό χώρο.
- Χωριστή αίθουσα για τον ύπνο στο ολοήμερο χώρος για άθληση.
- Ένα νηπιαγωγείο με πολλά υλικά και μεγάλες αίθουσες.
- Μεγαλύτερες αίθουσες.

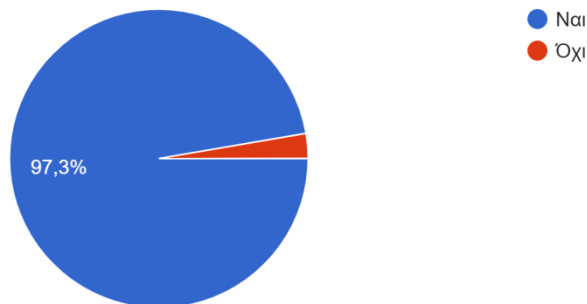
Τα αποτελέσματα αυτής της ερώτησης καταλήγουν στο ότι ο εσωτερικός χώρος ενός νηπιαγωγείου και οι αίθουσες διδασκαλίας πρέπει να είναι κατάλληλα διαμορφωμένα με πολυμορφικές αίθουσες, με την σωστή αναλογία τετραγωνικών ανά μαθητή, μεγάλα παράθυρα και ασφαλή έπιπλα. Η παιδαγωγική ποιότητα του χώρου να δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των παιδιών στις διαδικασίες μάθησης, την καλλιέργεια δεξιοτήτων, τη δημιουργικότητα καθώς και την ενίσχυση της φαντασίας των παιδιών. Σε ένα

νηπιαγωγείο πρέπει οι γωνιές να είναι προσβάσιμες στην χώρο και να προσφέρουν αυθόρμητο παιχνίδι όπως είναι το κουκλόσπιτο, η βιβλιοθήκη, η φρουταρία, η γωνιά της φύσης, η μουσική γωνιά αλλά και τις περιοχές δραστηριοτήτων που λειτουργούν ως κέντρα μάθησης όπως είναι η γωνιά της Γραφής και ανάγνωσης, η γωνιά της Τέχνης, η γωνιά του Ηλεκτρονικού Υπολογιστή, η γωνιά του Διαδραστικού πίνακα, η γωνιά των κατασκευών και η γωνιά των Μαθηματικών. Ένα σύγχρονο νηπιαγωγείο θα πρέπει να έχει όλους του; απαραίτητους χώρους όπως είναι ο χώρος της γυμναστικής, των εκδηλώσεων, και ένας σωστά διαμορφωμένος αύλειος χώρος.

Ερώτηση 9η:

Θεωρείτε ότι η συνεργασία σας με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς βοηθά στην ορθή εκμάθηση των νηπίων;

37 απαντήσεις

Πίνακας 4: Ερώτηση 9η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 36 απαντήσεις ναι, που αποτελούν το 97,3% και 1 απάντηση όχι, που αποτελεί το 2,7%. Με εξαίρεση μία απάντηση, όλοι συμφώνησαν πως η συνεργασία βοηθά στην ορθή εκμάθηση των νηπίων.

Ερώτηση 10η:

Αν όχι ποιες ελλείψεις πιστεύετε ότι υπάρχουν;

- Η πιο σημαντική έλλειψη είναι το μειωμένο ενδιαφέρον για τη δουλειά που πηγάζει κυρίως από τους ακατάλληλους χώρους. Επίσης η έλλειψη ενημέρωσης που αφορά τις πιο πρόσφατες τάσεις και βέλτιστες πρακτικές με τις οποίες ανατροφοδοτούνται οι ικανότητες/δεξιότητες του εκπαιδευτικού, καθώς επίσης και η έλλειψη επιμόρφωσης και αυτό επιμόρφωσης οι οποίες ανατροφοδοτούν τις γνώσεις του εκπαιδευτικού.
- Δεν θα έπρεπε να υπάρχουν ελλείψεις συνεργασίας, αν υπάρχουν αφορούν επικοινωνία και εκπαιδευτική διαδικασία.

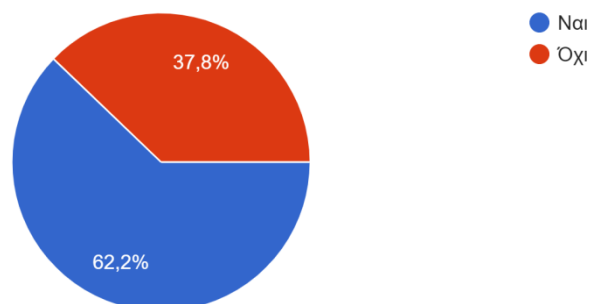
- Μερικοί συνάδελφοι είναι αρνητικοί στη συνεργασία.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις προκύπτει ότι κάποιιοι εκπαιδευτικοί δεν εκφράζουν το ίδιο ενδιαφέρον για συνεργασία, σε συνδυασμό με την έλλειψη ενημέρωσης και επικοινωνίας.

Ερώτηση 11η:

Οι προδιαγραφές του νηπιαγωγείου είναι επαρκείς στους εκπαιδευτικούς σας στόχους;

37 απαντήσεις

Πίνακας 5: Ερώτηση 11η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 23 απαντήσεις ναι, που αποτελούν το 63,2% και 14 απαντήσεις όχι, που αποτελούν το 37,8%. Κατά πλειοψηφία οι προδιαγραφές του νηπιαγωγείου είναι επαρκείς στους εκπαιδευτικούς στόχους.

Ερώτηση 12η:

Αν όχι τι θα προτεινάτε;

- Την απάντηση καλύπτουν όλες οι παραπάνω παρατηρήσεις μου. Να ακούσουν οι αρμόδιοι επιτέλους τους/τις νηπιαγωγούς, να σταματήσουν όλοι, μα όλοι να μας απαξιώνουν γιατί και επιστήμονες είμαστε και λειτουργοί και καλοί επαγγελματίες. Και φυσικά, το κράτος να ρίξει χρήματα στην προσχολική εκπαίδευση του υπουργείου παιδείας.
- Για να επιτευχθούν οι εκπαιδευτικοί στόχοι που βάζουμε κάθε χρόνο, είναι αναγκαίο περισσότερο εποπτικό υλικό, περισσότερα τετραγωνικά και συνθήκες που να διευκολύνουν τη διαδικασία της μάθησης.
- Καλό οργανωμένο εσωτερικό χώρο αίθουσας με τη δημιουργία κατάλληλων γωνιών, διαμορφωμένο αύλειο χώρο, επιπλέον χώροι: γυμναστήριο, αίθουσα εκδηλώσεων.
- Φροντίζουμε στο να αναδιαμορφώνεται ο χώρος ανάλογα με τις απαιτήσεις (μετακίνηση των επίπλων για την κινητική αγωγή εντός της αίθουσας)
- Το νηπιαγωγείο μου έχει αρκετό υλικό, αλλά δεν είναι καθόλου εύκολη η ανάπτυξη αρκετών δραστηριοτήτων λόγω έλλειψης χώρου στην αίθουσα.

- Δεν μπορώ να κάνω ανά πάσα στιγμή ό,τι θέλω γιατί ούτε ο εκτυπωτής δεν λειτουργεί. Τουλάχιστον να είχα αυτό και περισσότερα υλικά.
- Ριζικές αλλαγές ποσοτικές και ποιοτικές που θα βασίζονται αποκλειστικά και μόνο στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των μαθητών.
- Λιγότερα έπιπλα ώστε να υπάρχει χώρος για ψυχοκινητική-μουσικοκινητική δραματοποίηση.
- Σε κάθε τραπεζάκι να κάθονται 4 και όχι 6 παιδιά.
- Θα θέλαμε ένα νέο σύγχρονο νηπιαγωγείο.
- Θα ήθελα ένα μικρό εργαστήριο με υλικά.
- Μεγαλύτερες τάξεις. (2 απαντήσεις)
- Ευέλικτο ωράριο.

Οι απαντήσεις δεν διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό. Οι περισσότερες αναφέρονται στις ποιοτικές και ποσοτικές αλλαγές που αφορούν την βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας των μαθητών.

Ερώτηση 13η:

Τι αλλαγές θα προτείνατε ως προς την διαμόρφωση του χώρου;

- Το καλύτερο θα ήταν να γκρεμιστεί και να ξαναχτιστεί απ' την αρχή το Νηπιαγωγείο στο οποίο εργάζομαι έχοντας οι υπεύθυνοι υπόψη τους όλα όσα απαιτούνται για την ολόπλευρη ανάπτυξη των νηπίων. δυστυχώς πολλά νηπιαγωγεία έτσι όπως είναι χτισμένα και διαμορφωμένα(και με κάκιστη αισθητική) δε σέβονται όσους παίρνουν μέρος στην εκπαιδευτική διαδικασία: εκπαιδευτικούς και μαθητές.
- Η τάξη μου είναι εξάγωνη με παράθυρα και πόρτα που βγαίνει στην αυλή και μία που βγαίνει στο διάδρομο. Θα άλλαζα κάποια έπιπλα στην τάξη, αφήνοντας μεγαλύτερο χώρο για κάποιες γωνιές, όπως το κουκλόσπιτο, θα το εξόπλιζα καλύτερα. Θα έβγαζα το τεράστιο κουκλοθέατρο και θα το αντικαθιστούσα με μικρότερο.
- Να ξαναχτιστεί από την αρχή. Π. χ. σε 9 τ. μ. μπορείς να υποδεχτείς 45 με 50 παιδιά, ο οποίος χώρος λειτουργεί συγχρόνως ως χώρος υποδοχής, ως γκαρνταρόμπα και ως κουζίνα; Στο δικό μας νηπιαγωγείο λοιπόν αυτό, είναι σπαζοκεφαλιά για δυνατούς λύτες.
- Νηπιαγωγεία σύγχρονα με μεγάλες αυλές, χώρους υγιεινής που θα αποσκοπούν στην καλύτερη αυτοεξυπηρέτηση των μαθητών, ειδικά διαμορφωμένους χώρους δημιουργικής απασχόλησης αλλά και χώροι τεχνολογίας.
- Αλλαγές γίνονται συχνά, μετακινούμε έπιπλα π.χ. καρεκλάκια για παιχνίδι, για παρακολούθηση παρουσιάσεων στη γωνία υπολογιστή, κ. λ. π.
- Δεν έχω δυνατότητα για αλλαγές. Η αίθουσα είναι διαμορφωμένη με τον πιο κατάλληλο τρόπο αναλόγως με τα τετραγωνικά που διαθέτει.
- Δεν υπάρχει περιθώριο αλλαγών διότι είμαστε συστεγαζόμενο νηπιαγωγείο. Ένα νέο

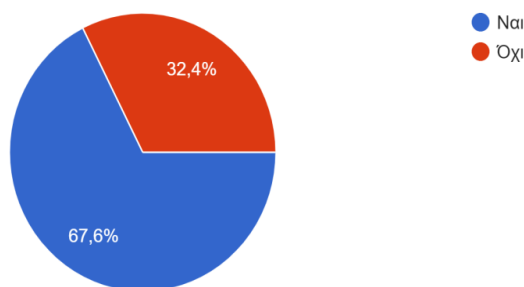
κτίριο για το νηπιαγωγείο είναι η πρότασή μας.

- διάλυση της παρεούλας ώστε να υπάρχουν αποστάσεις μεταξύ των νηπίων και περισσότερος χώρος για κινητικές δραστηριότητες.
- Η τάξη θα μπορούσε να είναι πιο λειτουργική και πιο εμπλουτισμένες οι γωνιές αν υπήρχαν λιγότεροι μαθητές.
- Υπάρχουν βαριά έπιπλα πολύ παλιά. Θα ήθελα να αντικατασταθούν με πιο σύγχρονα και λειτουργικά.
- Να υπάρχει ξεχωριστός χώρος για τη χαλάρωση των νηπίων καθώς και τραπεζαρία.
- Τον χώρο τον διαμορφώνω ανάλογα με τις ανάγκες των δραστηριοτήτων μας.
- Ύπαρξη αυτόνομης αίθουσας τραπεζαρίας, ύπνου, παιχνιδιού θεματικού.
- Πλήρης υλικός εξοπλισμός για τον εσωτερικό και εξωτερικό χώρο.
- Οι αίθουσες να είναι τετράγωνες και όχι ορθογώνιες.
- Καλύτερος διαχωρισμός των κέντρων εκπαίδευσης.
- να προστεθούν μικρά έπιπλα με θεματολογία.
- Λιγότερα έπιπλα για ελευθερία κινήσεων.
- Να δημιουργηθούν καινούργιες γωνιές.
- Να έχω ξεχωριστή αίθουσα ολοήμερου.
- Ενωμένοι τραπεζάκια σαν εργαστήριο.
- Όχι πολλές. Είναι σύγχρονο σχολείο.
- Πολυμορφικές γωνιές απασχόλησης.
- Λιγότερο ογκώδη έπιπλα.
- Επέκταση νηπιαγωγείου.
- Περισσότερες γωνιές.
- Μεγαλύτερες τάξεις.
- Καινούργια έπιπλα.

Σύμφωνα με την πλειοψηφία για τις αλλαγές ως προς την διαμόρφωση του χώρου είναι να δημιουργηθούν καινούριες γωνιές σωστά διαμορφωμένες με καταλληλότερα έπιπλα και υλικά. Στην συνέχεια να είναι σύγχρονα με μεγάλες αυλές, χώρους υγιεινής που θα αποσκοπούν στην καλύτερη αυτοεξυπηρέτηση των μαθητών, ειδικά διαμορφωμένους χώρους δημιουργικής απασχόλησης αλλά και χώροι τεχνολογίας.

Ερώτηση 14η:

Η κτιριακή υποδομή είναι κατάλληλη και επιτρέπει την ισότιμη πρόσβαση όλων των παιδιών στο νηπιαγωγείο;

Πίνακας 6: Ερώτηση 14η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 25 απαντήσεις ναι, που αποτελούν το 67,7% και 12 απαντήσεις όχι, που αποτελούν το 32,4%. Το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε πως η κτιριακή υποδομή είναι κατάλληλη και επιτρέπει την ισότιμη πρόσβαση όλων των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Ένα όμως μικρότερο ποσοστό διαφώνησε.

Ερώτηση 15η:

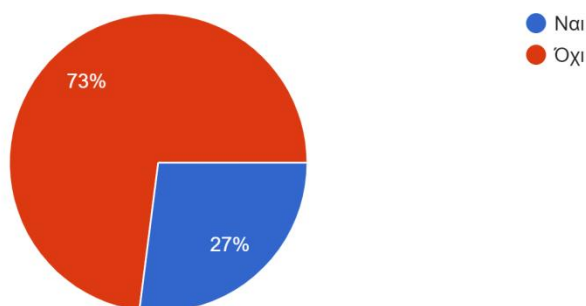
Αν όχι, τι ελλείψεις υπάρχουν;

- δεν διατίθενται ράμπες κινητικά αναπήρων και οι είσοδοι του σχολείου χρησιμοποιούνται παράλληλα και για τους μαθητές του δημοτικού σχολείου
- Είναι προκάτ και υπάρχουν συνεχώς προβλήματα κτιριακά, καθώς βρίσκεται στα όρια των κατοικημένων περιοχών της πόλης
- Έλλειψη ράμπας για την είσοδο στο νηπιαγωγείο και δεύτερης για την πρόσβαση στις τουαλέτες(υπάρχει σκαλοπάτι).
- Υπάρχει μόνο μία τουαλέτα για όλα τα νήπια. Δεν υπάρχει ράμπα για μαθητές με κινητικά προβλήματα.
- Δεν υπάρχει πρόσβαση για μαθητές με ειδικές ανάγκες/ ιδιαιτερότητες.
- Υπάρχουν σκαλοπάτια αλλά δεν υπάρχει ράμπα για πρόσβαση από ΑμεΑ.
- Δεν υπάρχει ράμπα αναπήρων να διευκολύνει την είσοδο στον χώρο.
- Έλλειψη χώρου στις αίθουσες, στο διάδρομο, στις τουαλέτες.
- Υπάρχουν μόνο δύο αίθουσες αυτό είναι το νηπιαγωγείο μας.
- Δεν υπάρχει καμία υποδομή για παιδιά ΑμεΑ.
- Ράμπα για παιδιά με κινητικά προβλήματα.

Οι περισσότερες απαντήσεις που δόθηκαν όσον αφορά τις ελλείψεις στο νηπιαγωγείο είναι η απουσία ράμπας για παιδιά με κινητικές δυσκολίες και αναπηρίες, κτιριακά προβλήματα, έλλειψη υποδομών καθώς και μειωμένος αριθμός τουαλέτας και αιθουσών.

Ερώτηση 16η:

Ο εξωτερικός χώρος του νηπιαγωγείου έχει Ευρωπαϊκές προδιαγραφές;

Πίνακας 7:

Ερώτηση 16η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 10 απαντήσεις ναι, που αποτελούν το 27% και 27 απαντήσεις όχι, που αποτελούν το 73%. Περισσότεροι από τους μισούς απάντησαν πως ο

εξωτερικός χώρος δεν πληροί Ευρωπαϊκές προδιαγραφές.

Ερώτηση 17η:

Τι ελλείψεις θεωρείται ότι υπάρχουν;

- Δεν έχουμε τη δική μας αυλή γιατί στα συστεγαζόμενα νηπιαγωγεία, τα παιδιά προαυλίζονται με εκείνα του δημοτικού σε ένα χώρο που, συνήθως, περιέχει μια μπασκέτα και μια εστία ποδοσφαίρου. Το έδαφος καλύπτεται με τσιμέντο και η βλάστηση είναι ελάχιστη. Αρκετοί χώροι δεν έχουμε τον κατάλληλο εξοπλισμό, αλλά και δεν διαθέτουν την κατάλληλη επιφάνεια εδάφους, αυξάνοντας τις πιθανότητες ατυχημάτων.
- Δεν υπάρχουν παιχνίδια σταθερά, μετά την απομάκρυνση των συμβατικών καθώς δεν πληρούσαν τις προδιαγραφές. Υπάρχει άμμος στο μεγαλύτερο μέρος της αυλής και δέντρα αλλά χρειάζεται συχνά ανανέωση η άμμος και ένα μικρό χώρο με σκέπαστρο.
- Έχω μεγάλη αυλή με χλοοτάπητα αλλά πέρα από μια παλιά τσουλήθρα που έμεινε δεν υπάρχει τίποτε άλλο αν και έγιναν προσπάθειες. Δεν υπάρχει όμως η δυνατότητα για ένα εξοπλισμό με πιστοποιήσεις, λόγω πολύ μεγάλου οικονομικού κόστους.
- ο ελάχιστος χώρος που υπήρχε σαν αυλή καλύφθηκε από παιδική χαρά που εξυπηρετεί όλο το Δήμο Γουμένισσας δεν υπάρχει χώρος για ελεύθερο παιχνίδι δεν υπάρχει πλέον η αμμοδόχος που ήταν πολύ χρήσιμη.
- Η αυλή είναι πολύ μεγάλη, έχει χορτάρι με μεγάλα δέντρα, αλλά πλάκες πεζοδρομίου σε μεγάλη έκταση. Δεν υπάρχει παιδική χαρά, δεν υπάρχει ταρτάν έδαφος.
- Υπάρχουν ελλείψεις σε παιχνίδια και όργανα σωματικής άσκησης, καθώς και ειδικός πλαστικός τάπητας για την αποφυγή ατυχημάτων.
- Χώρο έχουμε όμορφο και μεγάλο, χρήματα δεν έχουμε να τον διαμορφώσουμε όπως θέλουμε οι εκπαιδευτικοί, οι γονείς και τα νήπια.
- η αυλή του νηπιαγωγείου αποτελεί μέρος της αυλής του δημοτικού στην οποία περιοχή γίνονται ταυτόχρονα μαθήματα γυμναστικής.
- Δεν υπάρχουν υποδομές για άτομα ΑμΕΑ, δεν υπάρχει σχολικός φύλακας, υπάρχει ελάχιστο πράσινο στον αύλειο χώρο.
- Δεν υπάρχει ασφαλής περίφραξη, δεν υπάρχει πράσινο, δεν υπάρχει κανένα παιχνίδι εξωτερικού χώρου.(3 απαντήσεις)
- Ο προαύλιος χώρος χρησιμοποιείται κ ως η πλατεία του χωριού με ότι αυτό συνεπάγεται.
- Εξωτερικών παιχνιδιών και ανανέωση στο βήσιμο του προαύλιου χώρου(κάγκελα-

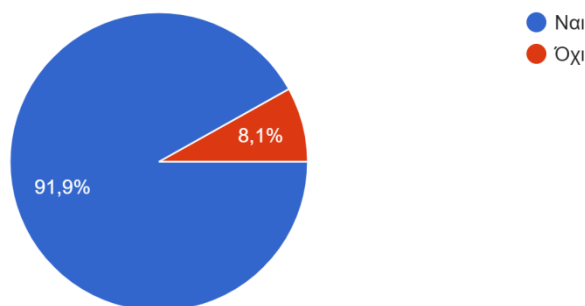
παγκάκια).

- Δεν υπάρχει το μαλακό στρώμα στο έδαφος για να μη χτυπάνε τα παιδιά. (5 απαντήσεις)
- Υπόστεγα για τον ήλιο, παιχνίδια στην αυλή, καθίσματα.
- δεν έχει κατασκευές για παιχνίδι, άμμο, γωνιά κήπου.
- Έλλειψη πιστοποιημένης παιδικής χαράς, χώροι κήπων.(3 απαντήσεις)
- Στη αυλή και τη μόνωση του κτιρίου.
- Ράμπες, παιχνίδια, ειδικός τάπητας.

Σχετικά με τις ελλείψεις του εξωτερικού χώρου αναφέρθηκε ότι δεν υπάρχουν ράμπες πιστοποιημένες παιδικές χαρές με μαλακό τάπητα για την ασφάλεια των παιδιών. Τα παιχνίδια είναι περιορισμένα ως προς τον αριθμό καθώς και η σχολική περιφραξη ανύπαρκτη - ή μη προστατευτική. Ένα μικρό ποσοστό ανέφερε επίσης πως δεν έχουν άλειο χώρο.

Ερώτηση 18η:

Ο χώρος και τα έπιπλα του νηπιαγωγείου είναι προσαρμοσμένοι στα μεγέθη του σώματος του παιδιού;

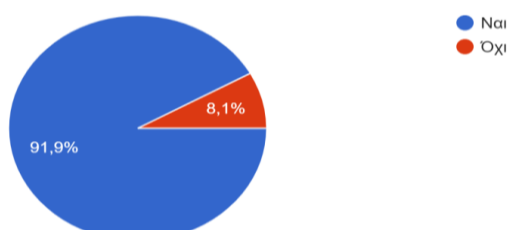

Πίνακας 8: Ερώτηση 18η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 34 απαντήσεις ναι, που αποτελούν το 91,9% και 3 απαντήσεις όχι, που αποτελούν το 8,1%. Σχεδόν όλοι απάντησαν πως ο χώρος και τα έπιπλα του νηπιαγωγείου είναι προσαρμοσμένοι στα μεγέθη του σώματος του παιδιού.

Ερώτηση 19η:

Υπάρχει παιδαγωγική ποιότητα, γωνιές εκπαίδευσης και γωνιές που λειτουργούν ως κέντρα μάθησης;

Πίνακας 9:

Ερώτηση 19η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 34 απαντήσεις ναι, που αποτελούν το 91,9% και 3 απαντήσεις όχι, που αποτελούν το 8,1%. Σχεδόν όλοι απάντησαν πως υπάρχει παιδαγωγική ποιότητα, γωνιές εκπαίδευσης και γωνιές που λειτουργούν ως κέντρα μάθησης.

Ερώτηση 20η:

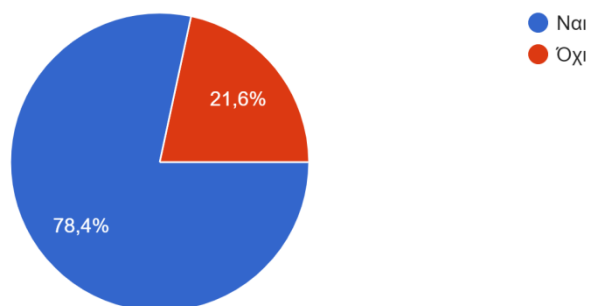
Ποιες γωνιές θεωρείτε ότι παρουσιάζουν ελλείψεις;

- Φροντίζουμε να εξοπλίζουμε τις γωνιές άμεσα και με κατάλληλο υλικό σύμφωνα με τον προγραμματισμό εκπαιδευτικού έργου και τις ανάγκες των παιδιών.
- Η γωνιά της φύσης, της μουσικής, η γωνιά της γραφής και ανάγνωσης, η γωνιά της Τέχνης, η γωνιά των κατασκευών και η γωνιά των Μαθηματικών.
- Λόγω έλλειψης χώρου δεν μπορούμε να κάνουμε λειτουργικές έστω και 3 βασικές γωνιές.
- Δεν υπάρχει γωνιά μουσικής, μελέτης φυσικού περιβάλλοντος και χώρος ζωγραφικής.
- Εικαστικών, μουσικής, πληροφορικής, γυμναστικής(όλες θέλουν αναβάθμιση)
- Η γωνιά της μεταμόρφωσης, η γωνιά των μαθηματικών.
- Οικοδομικού υλικού ίσως κ τεχνών, εικαστικών.
- Κουκλοσπιτο, γραφής, μαθηματικών, υπολογιστή.
- Μαθηματικών, μαγαζάκι, φυσικών επιστημών.
- Στη γωνιά της δημιουργίας και ανακάλυψης.
- Γωνιά επιστημών, βιβλιοθήκης, μαγαζάκι.
- βιβλιοθήκη και η γωνιά των μαθηματικών.
- Η γωνιά της μουσικής κ του θεάτρου.
- Κουκλόσπιτο, βιβλιοθήκη, παρεούλα.
- Φυσικής, θεατρικού παιχνιδιού.
- Η γωνιά παιδαγωγικού υλικού.
- Πειραμάτων, φύσης, μουσικής.
- κουκλοθέατρο, κουκλόσπιτο.

Κατά πλειοψηφία οι περισσότερες γωνιές παρουσιάζουν ελλείψεις ή δεν υπάρχουν καθόλου.

Ερώτηση 21η:

Η αίθουσά σας έχει ΤΠΕ;

Πίνακας 10: Ερώτηση 21η του ερωτηματολογίου.

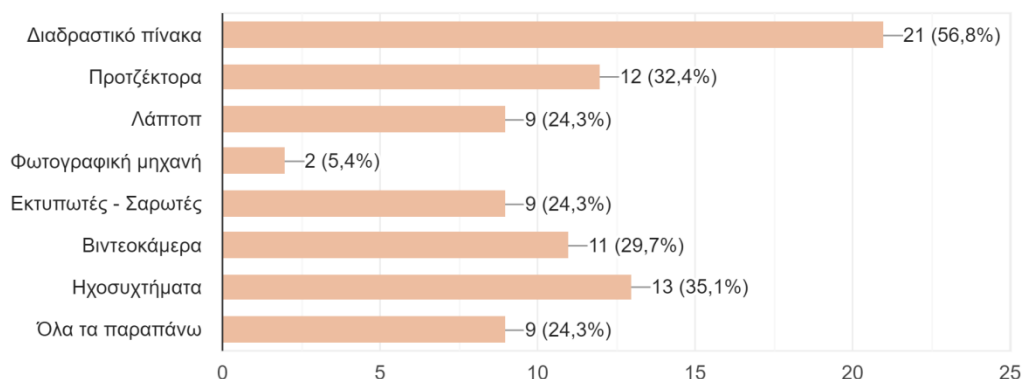
Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 29 απαντήσεις ναι, που αποτελούν το 78,4% και 8 απαντήσεις όχι, που αποτελούν το 21,6%. Οι περισσότεροι απάντησαν πως η αίθουσά τους έχει ΤΠΕ.

Ερώτηση 22η:

Αν ναι, την χρησιμοποιείται ως μέσο για να υποστηρίξετε τα μαθήματα των Δράσεων - Τεχνών;

Από τους εικοσιεννιά (29) οι εικοσιπέντε (25) απάντησαν ναι και οι υπόλοιποι τέσσερις (4) απάντησαν όσο περισσότερο μπορούν, πολύ συχνά, λίγο και όσο το επιτρέπουν οι συνθήκες.

Ερώτηση 23η:

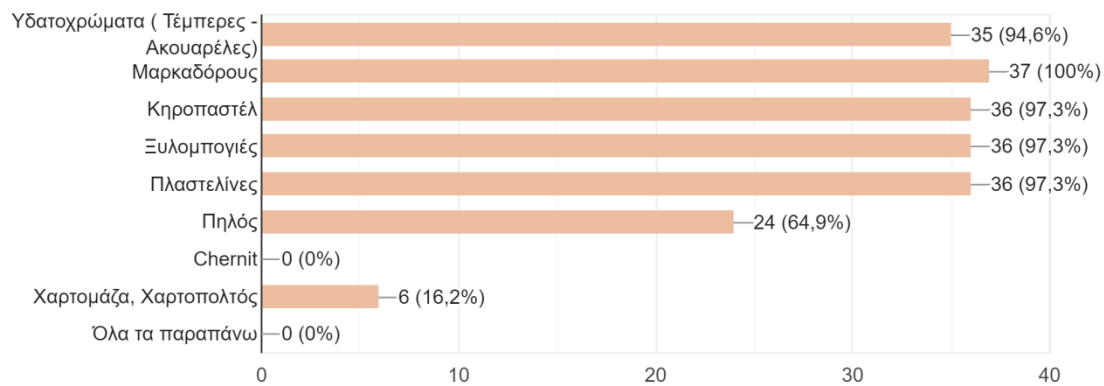

Τι άλλο τεχνολογικό μέσο θα χρειαστεί να σας διαθέσουμε;

Πίνακας 11: Ερώτηση 23η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 21 απαντήσεις για τον διαδραστικό πίνακα που αποτελούν το 56,8%, 12 απαντήσεις για τον προτζέκτορα που αποτελούν το 32,4%, 9 απαντήσεις για το λάπτοπ που αποτελούν το 24,3%, 2 απαντήσεις για την φωτογραφική μηχανή που αποτελούν το 5,4%, 9 απαντήσεις για του εκτυπωτές- σαρωτές που αποτελούν το 24,3%, 11 απαντήσεις για βιντεοκάμερα που αποτελούν το 29,7%, 13 απαντήσεις για τα ηχοσυστήματα που αποτελούν το 35,1% και για το όλα τα παραπάνω είχαμε 9 απαντήσεις που αποτελούν το 24,3%

Ερώτηση 24η:

Στην αίθουσα ποια υλικά υπάρχουν;

Πίνακας 12: Ερώτηση 24η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 35 απαντήσεις για τα υδατοχρώματα που αποτελούν το 94,6%, 37 απαντήσεις για τους μαρκαδόρους που αποτελούν το 100%, 36 απαντήσεις για τα κηροπαστέλ που αποτελούν το 97,3%, 36 απαντήσεις για τις ξυλομπογιές που αποτελούν το 97,3%, 36 απαντήσεις για τις πλαστελίνες που αποτελούν το 97,3%, 24 απαντήσεις που αφορούν τον πηλό, 6 απαντήσεις για την χαρτομάζα και 0 απαντήσεις που αφορούν το chernit.

Ερώτηση 25η:

Ποια υλικά ζωγραφικής χρησιμοποιείτε στις εκπαιδευτικές σας Εικαστικές δράσεις;

- Μαρκαδόρους, ξυλομπογιές, νερομπογιές, τέμπερες, υλικά χειροτεχνίας όπως κόλλες στικ και ατλακολ, ψαλίδια, χαρτιά και χαρτόνια, ρολά χαρτιού, φελιζόλ κι άλλα άχρηστα υλικά
- Κηρομπογιές, τέμπερες, διάφορα είδη χαρτιού (A4, εφημερίδες, κανσον, γκοφρε, λαδόκολλα, περιοδικά, A3), ξυλομπογιές, νερομπογιές, ψαλίδι, κόλλα στικ, μπατονέτες
- Μαρκαδόρους(χοντρούς και λεπτούς)-Κανσόν-Χάρτινα ρολά-Γλασέ-Βελουτέ-Κυψελωτό χαρτί--Δαχτυλομπογιές-Χρυσόκολλες-Χρωματιστά A4-Πινέλα-

Ξυλομπογιές-Κηροπαστέλ

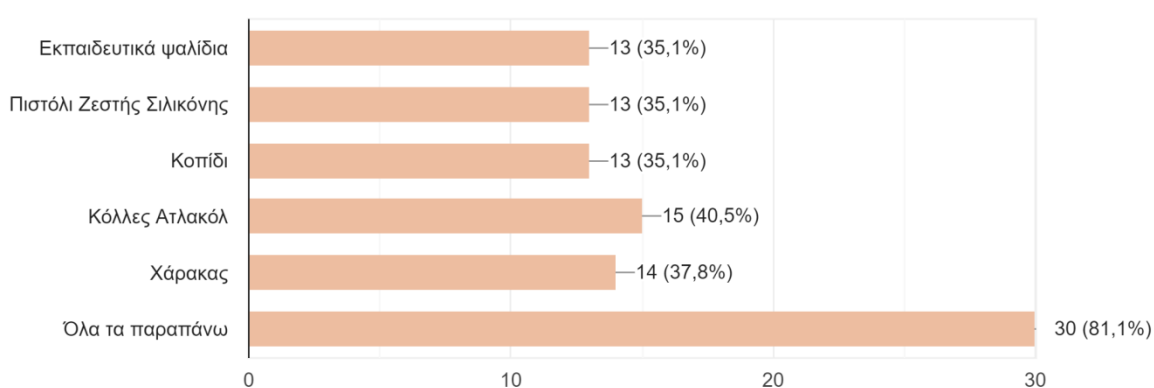
- Χαρτί, χαρτόνια διάφορα, ψαλίδια, μαρκαδόρους, λαδοπαστέλ, τέμπερα, δάχτυλο μπογιές, πλαστελίνη, υλικά ανακυκλώσιμα, υλικά από τη φύση, κ. α.
- Τέμπερες, μαρκαδόρους, ξυλομπογιές, νερομπογιές, λαδοπαστέλ, διάφορους τύπους χαρτιού ανακυκλώσιμου κ μη κλπ.
- Μαρκαδόρους, ξυλομπογιές, τέμπερες, κηροπαστέλ, κιμωλία, ζύμη αλατιού, υλικά κολλάζ, ανακυκλώσιμα υλικά.
- Τέμπερες, ξυλομπογιες, μαρκαδόρους, νερομπογιές, μαρκαδόρους υφάσματος, λαδοπαστελ, κιμωλίες.
- Νερομπογιές, λαδοπαστέλ, ξυλομπογιές, κάρβουνο, ριζόχαρτο, ακουαρέλα, χαρτί Α4, χαρτί μέτρου.
- Δακτυλομπογιές,τέμπερες,νερομπογιές,μαρκαδορους,ξυλομπογιες,καρβουνακια,κηροπαστέλ, κιμωλιες.
- Μαρκαδόρους, νερομπογιές, τέμπερες, ξυλομπογιές, κηρομπογιές, πινέλα, δάχτυλα και σφραγίδες.
- Πινέλα, νερομπογιές, κλωστές, κουμπιά, χαρτόνια, μπουκάλια, άδεια κουτιά, κομμάτια ρούχων.
- Υδατοχρώματα, μαρκαδόρους, ξυλομπογιές, πλαστελίνες, πηλό συνθετικό, κηροπαστελ.
- Κάνσον, όλων των ειδών τις μπογιές, εφημερίδες, περιοδικά, πούλιες, φτερά.
- Μαρκαδόρους, ξυλομπογιές, διάφορα χαρτόνια, ψαλίδια, κόλλες, υδατοχρώματα.
- Ξυλομπογιές, μαρκαδόρους, κηρομπογιές, δακτυλομπογιές, τέμπερες.
- Μαρκαδόρους τέμπερες κηρομπογιές ξυλομπογιές, άχρηστα υλικά χαρτιά
- Τέμπερες, νερομπογιές, λαδοπαστέλ, ξυλομπογιές και μαρκαδόρους.
- Δακτυλομπογιές, τέμπερες, μαρκαδόροι ξυλομπογιές, κηρομπογιές.
- Μαρκαδόρους, κηρομπογιές, τέμπερες ενίοτε και νερομπογιές.
- Μαρκαδόρους, temberes, κηροπαστέλ, ξυλομπογιές, νερομπογιές.
- Μαρκαδόρους, νερομπογιές, κηροπαστέλ, χρώματα καβαλέτου.
- Μαρκαδόρους, τέμπερες, ξυλομπογιές, μολύβια, ξηροπαστέλ.
- Όλα όσα επιλέχθηκαν παραπάνω και δαχτυλομπογιές.
- Τέμπερες, κηροπαστέλ, ξυλομπογιές, μαρκαδόρους.
- Μόνο τα παραπάνω που υπάρχουν στο σχολείο.
- Μαρκαδόρους, κηρομπογιές, τέμπερες, κέρινα.
- μαρκαδόροι, νερομπογιές, λαδοπαστέλ
- Πάρα πολλά. Ανακυκλώσιμα και μη.

- Μαρκαδόρους, νερομπογιές.
- Τέμπερες μαρκαδόρους.

Οι περισσότερες απαντήσεις αναφέρονται στους μαρκαδόρους, στις ξυλομπογιές, στις νερομπογιές, στα χαρτόνια, στα λαδοπαστέλ, στις τέμπερες και στα ψαλίδια. Επίσης αναφέρθηκαν χαρτιά Α4 και Α3, εφημερίδες, κανσόν, γκοφρέ, λαδόκολλα, περιοδικά, υλικά ανακυκλώσιμα, υλικά από τη φύση και τέλος κλωστές, κουμπιά, χαρτόνια, μπουκάλια, άδεια κουτιά, κομμάτια ρούχων.

Ερώτηση 26η:

Ποια εργαλεία έχετε στο Νηπιαγωγείο για τις κατασκευές;

Πίνακας 13: Ερώτηση 26η του ερωτηματολογίου.

Από τους 37 συμμετέχοντες είχαμε 13 απαντήσεις για τα εκπαιδευτικά ψαλίδια που αφορούν το 35,1%, 13 απαντήσεις για το ζεστό πιστόλι σιλικόνης που αφορούν το 35,1%, 13 απαντήσεις για το κοπίδι που αφορούν το 35,1%, 15 απαντήσεις για τις κόλλες ατλακόλ που αφορούν το 40,5%, 14 απαντήσεις για τον χάρακα που αφορούν το 37,8% και τέλος 30 απαντήσεις για όλα τα παραπάνω που αποτελούν το 81,1%.

Συμπεράσματα - Συζήτηση.

Από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τους εκπαιδευτικούς προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Σχετικά με την κτιριακή υποδομή το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε πως είναι κατάλληλη και επιτρέπει την ισότιμη πρόσβαση όλων των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Ένα όμως μικρότερο ποσοστό διαφώνησε. Οι περισσότερες απαντήσεις που δόθηκαν όσον αφορά τις ελλείψεις στο νηπιαγωγείο είναι η απουσία ράμπας για παιδιά με κινητικές δυσκολίες και αναπηρίες, τα κτιριακά προβλήματα, η έλλειψη υποδομών καθώς και ο μειωμένος αριθμός τουαλέτας και αιθουσών.

Όσον αφορά τον εξωτερικό χώρο οι περισσότεροι από τους μισούς απάντησαν πως δεν πληροί Ευρωπαϊκές προδιαγραφές. Σχετικά με τις ελλείψεις του εξωτερικού χώρου αναφέρθηκε ότι δεν υπάρχουν ράμπες και πιστοποιημένες παιδικές χαρές με μαλακό τάπητα για την ασφάλεια των παιδιών. Τα παιχνίδια είναι περιορισμένα ως προς τον αριθμό καθώς και η σχολική περίφραξη ανύπαρκτη - ή μη προστατευτική. Ένα μικρό ποσοστό ανέφερε επίσης πως δεν έχουν αύλειο χώρο.

Σχετικά με τον εσωτερικό χώρο η πλειοψηφία κατέγραψε πως η αίθουσα είναι μικρή με βάση τον αριθμό των παιδιών που υπάρχουν μέσα σε αυτή. Για την επάρκεια και την καταλληλότητα του χώρου απαιτείται η χρήση μεγάλων και ασφαλέστερων αιθουσών με λιγότερα παιδιά (12-15). Αρκετά τετραγωνικά της αίθουσας καλύπτονται από έπιπλα και άλλα υλικά, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει χώρος για τις δραστηριότητες και για τις γωνίες μάθησης. Επίσης ο χώρος είναι περιορισμένος και δεν υπάρχουν ξεχωριστές αίθουσες ύπνου, φαγητού και προθάλαμος. Ένα μεγάλο ποσοστό των απαντήσεων μας έδειξε ότι η αίθουσα είναι διαμορφωμένη έτσι ώστε να παρέχει ασφάλεια. Παρόλα αυτά όμως υπάρχουν ελλείψεις και προτείνουν αλλαγές σχετικά με τον εξοπλισμό της σχολικής τάξης, όπως για παράδειγμα η προσθήκη νιπτήρα με νερό μέσα στην αίθουσα, τα καναπεδάκια, η βελτίωση των επίπλων και η χρήση καλυμμάτων για μεγαλύτερη ασφάλεια μέσα στο χώρο. Επιπλέον τέθηκε ως ζήτημα οι εγκαταστάσεις για παιδιά με αναπηρίες. Μία αλλαγή που προτάθηκε είναι η δημιουργία εσωτερικού χώρου για την άθληση και τις κινητικές δραστηριότητες των παιδιών κατά την διάρκεια του χειμώνα. Ο χώρος πρέπει να είναι σωστά διαμορφωμένος, με καλό φωτισμό, καλό αερισμό καθώς και ζεστός για να δίνει την δυνατότητα να ενταχθεί όλη η μαθησιακή διαδικασία με όρεξη. Επίσης για την επάρκεια και την καταλληλότητα δόθηκαν απαντήσεις όσον αφορά για την προσθήκη της γωνιάς των ΤΠΕ, την γωνιά της βιβλιοθήκης και περισσότερα ψυχοκινητικά παιχνίδια. Πρόσθεσαν επίσης πως πρέπει να τηρούνται οι υγειονομικές συνθήκες.

Η παιδαγωγική ποιότητα του χώρου δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των παιδιών στις διαδικασίες μάθησης, την καλλιέργεια δεξιοτήτων, τη δημιουργικότητα καθώς και την ενίσχυση της φαντασίας των παιδιών. Σε ένα νηπιαγωγείο πρέπει οι γωνιές να είναι προσβάσιμες στον χώρο και να προσφέρουν αυθόρμητο παιχνίδι όπως είναι το κουκλόσπιτο, η βιβλιοθήκη, η γωνιά της φύσης, η μουσική γωνιά αλλά και τις περιοχές δραστηριοτήτων που λειτουργούν ως κέντρα μάθησης όπως είναι η γωνιά της Γραφής και ανάγνωσης, η γωνιά της Τέχνης, η γωνιά του Ηλεκτρονικού Υπολογιστή, η γωνιά του Διαδραστικού πίνακα, η γωνιά των κατασκευών και η γωνιά των Μαθηματικών.

Για την συνεργασία με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς, την ορθή εκμάθηση των νηπίων, την παιδαγωγική ποιότητα και αν οι προδιαγραφές βοηθούν στους στόχους τους, οι

απαντήσεις δεν διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό. Όλοι συμφώνησαν πως η συνεργασία βοηθά στην ορθή εκμάθηση των νηπίων, όμως σε κάποιες περιπτώσεις κάποιοι εκπαιδευτικοί δεν εκφράζουν το ίδιο ενδιαφέρον για συνεργασία, σε συνδυασμό με την έλλειψη ενημέρωσης και επικοινωνίας. Κατά την πλειοψηφία οι προδιαγραφές του νηπιαγωγείου είναι επαρκείς στους εκπαιδευτικούς στόχους. Οι περισσότερες απαντήσεις αναφέρονται στις ποιοτικές και ποσοτικές αλλαγές που αφορούν την βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας των μαθητών. Τέλος ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει όρεξη, γνώσεις και εμπειρίες.

Για τα τεχνολογικά μέσα, τα υλικά και τα εργαλεία που χρησιμοποιούν, διαπιστώθηκαν τα εξής συμπεράσματα. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί στην αίθουσά τους χρησιμοποιούν ΤΠΕ. Ένα μερικό ποσοστό διαθέτει προτζέκτορα, λάπτοπ, φωτογραφική μηχανή, εκτυπωτές- σαρωτές, βιντεοκάμερα, ηχοσυστήματα, κάποιοι όμως δεν τα διαθέτουν. Στις αίθουσες τους έχουν όλα τα υλικά, εκτός από ένα μικρό ποσοστό που διαθέτει επίσης πηλό και χαρτομάζα, κανένας τους όμως δεν έχει chernit. Τα υλικά ζωγραφικής που χρησιμοποιούν κατά κύριο λόγο είναι οι μαρκαδόροι, οι ξυλομπογιές, οι νερομπογιές, τα χαρτόνια, τα λαδοπαστέλ, οι τέμπρες και τα ψαλίδια. Επίσης αναφέρθηκαν χαρτιά Α4 και Α3, εφημερίδες, κανσόν, γκοφρέ, λαδόκολλα, περιοδικά, υλικά ανακυκλώσιμα, υλικά από τη φύση όπως και κλωστές, κουμπιά, χαρτόνια, μπουκάλια, άδεια κουτιά, κομμάτια ρούχων. Τέλος σύμφωνα με τις απαντήσεις, σχεδόν όλοι έχουν τα απαραίτητα εκπαιδευτικά εργαλεία για τις κατασκευές τους.

Βιβλιογραφία.

Ξενόγλωσση.

- Bulmer, M. (1984). *The Chicago School of Sociology. Institutionalization, Diversity and the Rise of Sociological Research*. Chicago: University of Chicago Press.
- Chombart de Lauwe P.- H. (1982). *La culture et le pouvoir*. Paris: Calmann-Lévy και τον δικτυακό τόπο <http://base.d-ph.info/fr/fiches/organisme/fiche-organisme-91.html>,
- Fischer, G.-N. *Psychologie de l'environnement social*. Paris: Dunod, 1997, καθώς και τον δικτυακό τόπο <http://csiss.org/>.
- Fisher, D.L., Khine, M.S. (2006). *Contemporary Approaches to Research on Learning Environments*. London: Word Scientific. Επίσης, από την παλαιότερη βιβλιογραφία, βλ. τη συνθετική μελέτη, Spencer, C. et al (1989). *The Child in the Physical Environment*. G. Britain: J. Wiley & Son.
- Weinstein, C. S., David, T. G. (1987). *Spaces for children*. New York: Plenum Press
- Vayer, P., Duval, A., Roncin, Ch. (1997). *Une écologie de l'école. La dynamique des structures matérielles*. Paris: Presses Universitaires de France, coll. «L'éducateur», b) Dudek, M. (2000). *Architecture of Schools. The New Learning Environments*. Boston: Architectural Press, c) Fisher, D.L., Khine, M.S. (2006),
- White, R. & Stoecklin, V. (1998), *Children's Outdoor Play & Learning Environments: Returning to Nature* από την ιστοσελίδα www.white-hutchinson.com/children/articles/outdoor.shtml
- Johnson, D.W. & Johnson, R.T. (1989). *Cooperation and Competition: Theory and Research*. Edina, Minn: Interaction Book Company, β) Johnson, D.W., Johnson, R.T., & Holubec, J.E. (2004). *Cooperative learning in the classroom*. ASCD: Alexandria, Virginia.
- Stine, Sh. (1997). *Landscapes for Learning. Creating Outdoor Environments for Children and Youth*. New York: Wiley & Sons Inc.

Ελληνόγλωσση.

- Γερμανός, Δ. (2006). «Χώρος και διαμόρφωση της συμπεριφοράς στο κοινωνικό περιβάλλον». Στο Συγκολλίτου, Ε. (επιμ.), *Περιβαλλοντική Ψυχολογία: Σύγχρονες τάσεις στον ελλαδικό χώρο*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης, σ. 43-64.
- Γερμανός, Δ. (1993). *Χώρος και διαδικασίες αγωγής*. Αθήνα: Γκούτενμπεργκ (1η έκδοση).
- Γερμανός, Δ. (2006). *Οι τοίχοι της γνώσης- σχολικός χώρος και εκπαίδευση*, Αθήνα: Gutenberg.
- Γερμανός, Δ. (1999). *Ο χώρος ως παράγοντας σχολικής αποτυχίας, στον Κωνσταντίνο, Χ. , Πλειός, Γ, Σχολική αποτυχία και κοινωνικός αποκλεισμός, Πρακτικά συνεδρίου, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.*
- Γερμανός, Δ., (1997). «Το υλικό πεδίο αγωγής: Μια διδακτική προσέγγιση που στηρίζεται στην παιδαγωγική ποιότητα της σχέσης του παιδιού με τον υλικό χώρο».
- Γερμανός, Δ. (1999). «Χώρος και εκπαιδευτική αλληλεπίδραση στην προσχολική

εκπαίδευση». Στο Χάρης, Κ., Πετρουλάκης, Ν., Νικόδημος, Σ., (επιμ.). Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα. Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος, Ναύπλιο 13-15.11.1998. Αθήνα: Ατραπός, σ. 775-791, β) – (2006). Οι τοίχοι της γνώσης.

- Γερμανός, Δ. (2010). «Ο ‘παιδαγωγικός ανασχεδιασμός του σχολικού χώρου’: μια μέθοδος αναβάθμισης του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος μέσα από αλλαγές στο χώρο».
- Cohen, D. & Stern, V. & Balaban, N., (2001). Παρατηρώντας και καταγράφοντας τη συμπεριφορά των παιδιών, Αθήνα: Gutenberg.
- Καλαφάτη, Ε., (1998). Τα σχολικά κτήρια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 1821-1929, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας- Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα.
- Κολιαβασίλη, Μ. (2015). Σχεδιασμός εκπαιδευτικών χώρων, από <http://kalosasagogos.blogspot.gr/2015/01/blog-post.html>.
- Κοτσοβάνου, Ε. & Γιαλαμάς, Β., (1999). Ο Χώρος του Νηπιαγωγείου και οι Διαδικασίες Μάθησης και Διδασκαλίας, Αθήνα: Οδυσσέας.
- Ματσαγγούρας, Η., (2005). Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας, Η σχολική τάξη, χώρος, ομάδα, πειθαρχία, μέθοδος, Αθήνα: ΓΡΗΓΟΡΗ.
- Montessori, M., (1986). Παιδαγωγικό Μανιφέστο, Αθήνα: Γλάρος
- Μπότσογλου, Κ., (2010). Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί, Αθήνα: Gutenberg.
- Παπανικολάου, Ρ., (1994). Οργάνωση και Διαμόρφωση του χώρου στο Νηπιαγωγείο, Αθήνα: Καστανιώτη.
- Σιβροπούλου, Ρ., (1999). Η οργάνωση και ο σχεδιασμός του χώρου (νηπιαγωγείου) στο πλαίσιο του παιχνιδιού, Αθήνα: Πατάκη.
- Συγκολλίτου, Ε., (2006). Περιβαλλοντική Ψυχαγωγία, σύγχρονες τάσεις στον Ελλαδικό χώρο, Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Σταμάτης, Π., (2011). Παιδαγωγική επικοινωνία στην προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση, Αθήνα: Διάδραση.
- Ταμουτσέλη, Κ., (1997). Φυσικό Τοπίο- Αγωγή και παιδί προσχολικής ηλικίας, Διδακτορική διατριβή: Α.Π.